T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZİ

MADDE BAĞIMLISI BİREYLERDE BAĞLANMA STİLLERİ VE İLİŞKİ BAĞIMLILIĞI

YUNUS YILDIZHAN

DANIŞMAN
PROF. DR. SEVİM BUZLU

RUH SAĞLIĞI VE PSİKİYATRİ HEMŞİRELİĞİ
ANABİLİM DALI

RUH SAĞLIĞI VE PSİKİYATRİ HEMŞİRELİĞİ TEZLİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İSTANBUL-2019

Bu çalışma 10.07.2019 Tarihinde aşağıdaki jüri tarafından
Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, Ruh sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Tezli Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ

Prof. Dr. Sevim BUZLU
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi

Dr.Öğr.Üyesi Özge SUKUT
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi

Dr.Öğr.Üyesi Makbule BATMAZ
Haliç Üniversitesi
Hemşirelik Yüksek Okulu

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığı beyan ederim.

Yunus Yıldızhan

İTHAF

En zor günlerimde yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen aileme ve sevgili eşime ithaf ediyorum

TEŞEKKÜR

Dört yıllık lisans eğitimimde ve sonraki yüksek lisans eğitimimde deneyimlerini benimle paylaşan, destekleyen ve cesaretlendiren değerli hocam Prof. Dr. Sevim BUZLU' ya

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Ana Bilim Dalı değerli öğretim üyeleri; Prof. Dr. Yasemin KUTLU, Prof. Dr. Leyla KÜÇÜK, Doç. Dr. Hülya BİLGİN, Dr. Öğretim Üyesi Sevil YILMAZ, Dr. Öğretim Üyesi Özge SUKUT ve değerli araştırma görevlilerine

Tezimin her aşamasında bana yardım eden, desteğini esirgemeyen dönem arkadaşım Arş. Gör. Hürrem AYHAN BALIK' a

Araştırma sürecinde yardım ve desteklerini esirgemeyen Balıklı Rum Hastanesi Yönetimi ve Hasta Bakım Hizmetleri Müdür'ü Nuray CAYMAZ' a

Deneyimlerini benimle paylaşan değerli katılımcılara sonsuz teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI ..... İİ
BEYAN ..... İİİ
İTHAF ..... İV
TEŞEKKÜR V
İÇİNDEKİLER ..... Vİ
TABLOLAR LİSTESİ ..... Vİİİ
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... İX
SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ X
ÖZET ..... Xİ
ABSTRACT ..... Xİİ
1. GİRİŞ VE AMAÇ 1
2. GENEL BİLGİLER 3
2.1. Madde Bağımlılığı 3
2.1.1. Bağımlılık Yapıcı Maddeler 4
2.1.1.1. Tütün 5
2.1.1.2. Alkol 5
2.1.1.3. Opiyatlar 6
2.1.1.4. Uyarıcılar 6
2.1.1.5. Esrar ve Türevleri 6
2.1.1.6. Uçucu Maddeler 7
2.1.2. Madde Kullanım Bozukluğu Yaygınlığı 7
2.1.3. Madde Kullanım Bozukluğu Nedenleri 8
2.1.3.1. Maddenin Özellikleri 8
2.1.3.2. Bireysel Özellikler 9
2.1.3.3. Çevresel Özellikler 10
2.1.4. Madde Kullanım Bozukluğu Sonuçları 11
2.2. Bağlanma 12
2.2.1. Bağlanma Davranışının Temel Özellikleri 14
2.2.2. Gelişim Dönemlerine Göre Bağlanma Stilleri 15
2.2.3. Ergenlik ve Yetişkin Bağlanma Stilleri 16
2.2.3.1. Kaygılı Bağlanma 16
2.2.3.2. Kaçınan Bağlanma 16
2.2.4. Bağlanma Modelleri 17

2.2.4.1. Üçlü Bağlanma Modeli 17
2.2.4.2. Dörtlü Bağlanma Modeli.....18
2.2.4.3. Temel (İkili) Bağlanma Modeli 20
2.2.5. Madde Bağımlılığı ve Bağlanma Stilleri İlişkisi.....21
2.3. İlişki Bağımlılığı 22
2.3.1. İlişki Bağımlısı Olan Bireylerin Özellikleri.....26
2.3.2. İlişki Bağımlılığının Gelişim Süreci ve Aşamaları 28
2.3.3. Madde Bağımlılığı ile İlişki Bağımlılığı İlişkisi 30
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....31
3.1. Araştırmanın Tipi.....31
3.2. Araştırma Soruları.....31
3.3. Araştırmanın Yeri ve Zamanı 31
3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi 31
3.5. Veri Toplama Araçları 32
3.5.1. Kişisel Bilgi Formu:.....32
3.5.2. Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği 32
3.5.3. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II 33
3.6. Verilerin Toplanması 33
3.7. Verilerin Analizi 34
3.8. Etik Konular.....34
3.9. Araştırmanın Sınırlılıkları 34
4. BULGULAR.....35
5. TARTIŞMA 48
5.1. Katılımcıların Sosyodemografik Özelliklerine İlişkin Bulguların Tartışılması.....48
5.2. Katılımcıların İlişki Bağımlılığına İlişkin Bulguların Tartışılması 49
5.3. Katılımcıların Bağlanma Özelliklerine İlişkin Bulguların Tartışılması.....49
5.4. Katılımcıların Bağlanma Biçimleri ile İlişki Bağımlılığı İlişkisine İlişkin Bulguların Tartışılması 50
5.5. Sonuç ve Öneriler 51
KAYNAKLAR 52
EKLER.....57
İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI.....68
ÖZGEÇMİŞ 69

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 4:1 Katılımcıların bireysel özelliklerinin dağılımı (N=385) 35
Tablo 4:2 Katılımcıların ailesel özelliklerinin dağılımı..... 37
Tablo 4:3 Katılımcıların bağlanma ve ilişki bağımlılığı puanlarının dağılımı (N=385) 38
Tablo 4:4 Katılımcıların bağlanma ve ilişki bağımlılığı puanlarının ilişkisi..... 39
Tablo 4:5 Katılımcıların bireysel özelliklerine göre Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği ile Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II puanlarının karşılaştırılması 40
Tablo 4:6: Katılımcıların ailesel özelliklerine göre Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği ile Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II puanlarının karşılaştırılması 44
Tablo 4:7: Katılımcıların ebeveynden ayrı kalma süresi, ilişki süresi ve ilişkiye güvenme derecesi ile Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II puanları arasındaki ilişki..... 47

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:Baba eğitim durumuna göre YİYE II puanlarının değerlendirilmesi 41
Şekil 2: Ekonomik duruma göre YİYE II puanlarının değerlendirilmesi..... 42
Şekil 3: Kişilik tiplerine göre SFİBÖ puanlarının değerlendirilmesi 42
Şekil 4: Kişilik tipine göre YİYE II puanlarının değerlendirilmesi..... 43
Şekil 5: Aile yapısına göre SFİBÖ puanlarının değerlendirilmesi 45
Şekil 6: Aile ile iletişim şekline göre YİYE II puanlarının değerlendirilmesi 46
Şekil 7: Aile ile İletişim ve İlişki Şekline göre SFİBÖ puanlarının değerlendirilmesi .. 46

SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ

N	: Örneklem sayısı
n	: Gruptaki örneklem sayısı
Ort	: Aritmetik ortalama
SS	: Standart sapma
Min-Maks	: En düşük-en yüksek değer
r	: Korelasyon katsayısı
p	: Anlamlılık düzeyi
F	: ANOVA istatistik puanı
t	: Bağımsız iki örneklem t testi puanı
SFİBÖ	: Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği
YİYE II	: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II
TÜBİM	: Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi

ÖZET

Yıldızhan, Y. (2019). Madde Bağımlısı Bireylerde Bağlanma Stilleri ve İlişki Bağımlılığı. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği ABD. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Bu çalışmanın amacı, madde bağımlısı bireylerde bağlanma stilleri ve ilişki bağımlılığı arasındaki ilişkiyi ve etkileyen faktörleri araştırmaktır. Araştırma, bir özel hastanenin AMATEM servisinde yatarak ve AMATEM polikliniğinde ayaktan tedavi alan 18 yaş üstü 385 madde bağımlısı bireyle gerçekleştirilmiş olup veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II kullanıldı. Veri analizinde SPSS 21.0 paket programından yararlanılarak frekans ve yüzde, ortalama, standart sapma ve medyan betimsel istatistikleri, bağımsız iki örneklem t testi ve ANOVA karşılaştırma testleri ile ilişkisel analizlerde Pearson korelasyon testi kullanıldı.

Araştırmaya katılan madde bağımlısı bireylerin ilişki bağımlılığının orta düzeyde; kaçınmacı bağlanma stilinin orta düzeyde ve kaygılı bağlanma stilinin yüksek düzeyde olduğu belirlendi. Çalışmada madde bağımlısı bireylerde kaygılı ve kaçınmacı bağlanma ile ilişki bağımlılığı arasında pozitif yönlü ve güçlü ilişki saptandı. Araştırmada madde bağımlısı bireylerin baba eğitim durumu, ekonomik durum, aile ve diğerleriyle iletişim ve ilişki şekillerinin bağlanma stilleri ve ilişki bağımlılığı ile kısmen anlamlı ilişkili olduğu bulguları elde edildi. Araştırma sonuçlarına göre babası okuryazar olmayan, ekonomik durumu düşük ve orta düzeyde olan madde bağımlısı bireylerin kaçınmacı bağlanma davranışlarının nispeten daha yüksek; romantik ilişkisi olan, ilişkisi uzun süren, ailesi ile iletişimi iyi olan madde bağımlısı bireylerin kaçınmacı ve kaygılı bağlanma düzeylerinin daha düşük olduğu sonuçlarına ulaşıldı. Bu çalışmada ilişki bağımlılığına yönelik elde edilen sonuçlar literatürde benzer çalışmaların olmayışı bağlamında değerlendirildiğinde; madde bağımlısı bireylerin romantik veya diğer sosyal ilişkilerinde yaşanan çarpık ilişkilerin açıklanabilirliği yönünde literatüre katkı sağladığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Madde bağımlılığı, bağlanma stilleri, ilişki bağımlılığı

ABSTRACT

Yıldızhan, Y. (2019). Attachment Style and Codependency (Dyadic Dependency) Among Substance Users. İstanbul University-Cerrahpasa, Institute of Graduate Studies, Department of Mental Health and Psychiatric Nursing. Master's Thesis. İstanbul.

The aim of this study was to investigate the relationship between the attachment styles and relationship dependence and the factors affected the addiction in substance addicted individuals. The study was carried out with over 18 age substances addicts who were treated in a private hospital as an inpatient and had an outpatient treatment in polyclinic of ASATC (alcohol and substance addiction treatment center). In the study, personal information form, Spann-Fischer Codependency Scale and Experiences in Close Relationships-II were used as data collection tools. Data were analyzed by using SPSS 21.0 package program, descriptive analyzes and parametric test (independent two sample t test, ANOVA and Pearson correlation) was used for evaluating the data.

Relationship dependence and the avoidant attachment style were found at a moderate level and anxious attachment style has been found at high levels. In the study were determined, positive and strong relationships between anxious, avoidant attachment and relationship dependence in substance addicts. In the study, it was determined partially relationship between attachment styles and the relationship dependence and father education, economic status, communication with the family and others. According to the results of the study, the avoidant attachment behaviors of the substance addict individuals who are illiterate and low or moderate economic status are relatively higher; It has been concluded that abstinence levels of avoidant and anxious individuals have lower rates of romantic relationship, long-lasting relationship and addictive individuals. In this study, the results of relationship dependence are considered in the context of the absence of similar studies in the literature, and it is thought that addicts contribute to the literature in terms of explaining the distorted relations in romantic or other social relations.

Key Words: Substance addiction, attachment styles, relationship dependence

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Madde kullanımı günümüzde bireyleri birçok yönüyle (sosyal, ekonomik ve psikolojik) olumsuz etkileyen, bireysel ve sosyal uyumunu bozan ve giderek yaygınlaşan bir sorun haline gelmiştir. Bu nedenle madde kullanımı toplumsal sorunların başında gelmektedir (WDR, 2018). Madde kullanımının ve bağımlı sayısının artarak devam etmesi bu sorunun zamanla daha da büyümesine neden olacaktır.

Meclis Araştırma Komisyonu'nun yaptırdığı araştırma sonucuna göre, madde kullananların yaklaşık %75'i, madde kullanmaya 20 yaşından önce başlamaktadır (Meclis Araştırma Komisyonu Raporu 2008). 2014-2017 yılları arasında madde kullanımı tedavisi görenlerin, madde kullanımına başlama ilk yaş ortalamasının 21,1 olduğu görülmektedir (TÜBİM 2018). Dünya Uyuşturucu Raporu (2018)'e göre madde kullanımına başlama yaşının en sık 18-25 yaş arasında daha yaygın olduğu belirtilmektedir (WDR, 2018).

Batı ülkelerindeki madde kullanım oranları Türkiye'ye oranla daha yüksek olmasına karşın, son yıllardaki araştırmalar ülkemizde maddeye başlangıç yaşının giderek küçüldüğünü ve madde kullanım yaygınlığında belirgin bir artış olduğunu göstermektedir (TÜBİM 2012).

Madde bağımlılığı etiyolojisinde birçok etken bulunmaktadır. 'Bağlanma stilleri' ve 'ilişki bağımlılığı' da madde kullanımı çalışmalarında ele alınan unsurlardandır (Aydoğdu ve Çam 2013; Cömert ve Ögel 2014; Sümer ve ark. 2015)

Bireyin yaşamının ilk anından itibaren bakım vereni ile arasında gelişen, ağırlıklı olarak duygusal yönde olan ilişki bağlanma olarak tanımlanmakta olup stres durumunda belirginleşen, dayanıklı ve sürekliliği olan bir bağdır (Ainsworth 1996; Keskin ve Çam 2009). Bireyin doğumundan itibaren bakım vereni olan anne ile arasında başlayan ve gelişen bu süreçte bireyin kişisel gelişimi, diğer bireylerle ilişkisi, sosyal uyumu etkilenmekte ve bu etki yaşam boyu sürmektedir (Bowlby 1988).

Bağlanma teorisi ilk olarak Bowlby (1988) tarafından öne sürülmekle birlikte Ainsworth ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş ve çocuklar için bağlanma kuramı üç boyutta ele alınmıştır. 'Güvenli', 'kaygılı-saplantılı' ve 'kaçıngan' olarak kategorize edilen bağlanma stilleri daha sonra 'güvenli', 'saplantılı', 'kayıtsız' ve 'korkulu' olmak

üzere dört farklı bağlanma biçimi olarak ele alınmıştır. Çocuklukta güvenli bağlanma yaşayan bireyler yetişkinlikte kendilerini değerli, kabul edilebilir ve sevilebilir hissetmektedir. Çocukluğunda saplantılı bağlanma yaşayan bireyler ilerleyen dönemlerde özgüvenleri düşük, daha çok başkalarının desteklerini arayan ancak yararlanamayan, duygu ve düşüncelerini ifade etmekte güçlük çeken bireyler olmaktadır. Çocuklukta kayıtsız bağlanma yaşayan bireyler ise güvenli bağlanmada olduğu gibi kendilerini değerli ve sevilebilir bulmakla birlikte hayal kırıklıkları yaşadığı için yakın ilişkilerden uzaklaşma eğilimi göstermektedir. Kaçıngan bağlanmayı çocukluğunda deneyimleyen bireyler ilerleyen dönemlerde ilişkilerde korkmakta, duygusal dalgalanmalarla birlikte başkalarına güvenmekten korkan ve dolaylı olarak başkaları olmadan yaşayabileceğine inanan bireyler olmaktadır (Kesebir ve ark. 2011).

Sağlıklı benlik gelişimi, duyguları dışa vurmakta yeterlilik ve dolayısıyla güçlü sosyal ilişkilerin bireylerin çocukluğundaki güvenli bağlanma ile doğrudan ilişkili olduğu öne sürülmektedir. Çocukluğunda güvenli bağlanma yaşayan bireylerin bu yönüyle ilişki bağımlısı olma riskinden uzaklaştıkları da söylenebilir. Buna karşın çocukluğunda kaygılı-saplantılı bağlanma yaşayan bireylerin ilişki bağımlılığına daha yatkın ve daha riskli grupta yer aldıkları öne sürülmektedir (Yakupoğlu 2011).

İlişki bağımlılığı bireyin herhangi bir nedenle diğerlerinin bakımına ihtiyaç duyması sonucu bakım vereni ile arasında karşılıklı olarak gelişen, birbirlerinin bağımlılıklarını destekleyen ve süreklilik kazanan patolojik bir ilişki olarak tanımlanmaktadır. İlişki bağımlılığında bireyin kişiler arası ilişkilerinin incelenmesi ve bununla birlikte kişilik özellikleri ve davranış örüntülerinin de gözden geçirilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Ançel 2012).

Ülkemizde madde bağımlısı bireylerde bağlanma stilleri ile ilişki bağımlılığı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaya rastlanamamıştır. Bu nedenle bu konunun araştırılmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Bu çalışma, madde bağımlısı bireylerde bağlanma stilleri ve ilişki bağımlılığı arasındaki ilişkiyi ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla planlandı.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Madde Bağımlılığı

Bağımlılık; bireyin zararlı sonuçlarını bildiği halde dürtüsel olarak ihtiyaç duyduğu, tekrarlayıcı nitelikte ve kronik nörolojik rahatsızlık olarak tanımlanabilir (Tarhan ve Nurmedov 2018). Madde bağımlılığı, bağımlılık kavramı kapsamında ele alınan; fiziksel, duygusal veya düşünsel belirtiler açısından bireye özgü farklılıklar gösterebilen bir durumu ifade etmektedir. Tanımın geniş kapsamlı olmasının nedeni her geçen gün insanların bağımlılık gösterebilecekleri durumların artmasıdır (Uzbay 2009).

Bağımlılık bireyin fiziksel veya sanal nesneden vazgeçmeyip kendisini bütünleşmiş hissetmesidir. Bu nedenle özellikle maddeye bağımlılıkta maddenin ilk kullanımından itibaren gerçek dışı bir iyilik hali ortaya çıkar. Alışkanlıktan öteye giden ve yoksunluğunda çeşitli olumsuz belirtilere yol açan bu durum bağımlılık olarak tanımlanabilmektedir (Babaoğlu 1997).

Geniş tanımda bağımlılığın kimyasal maddeler başta olmak üzere diğer bireylere, alışveriş, kumar, yeme-içme, cinsellik de dahil edilmekte; bir nesne, kişi, varlığa duyulan önlenemez arzu veya bu arzunun güdümüne girmeyi ifade eden patolojik bir davranış olarak kabul edilmektedir. Bağımlılığın madde bağımlılığı ile ilişkilendirilmiş tanımında ise maddenin ilaç niteliğinde olup beyni etkileyerek keyif verici etki uyandırması; yokluğunda huzursuzluk başta olmak üzere sıkıntılara neden olması, sürekli ve düzenli olarak alınma isteği, alınmadığında davranış bozukluklarının görülmesine neden olan nörolojik rahatsızlıktan söz edilmektedir. Madde bağımlılığının tanımında ortak nokta bağımlılık yapıcı maddelerin alınması sonucu bu maddelere karşı psikolojik veya fiziksel olarak ihtiyaç duyma durumu ifade edilmektedir (Uzbay 2009).

Bağımlılık yapıcı maddelerin vücuda ilk kez girdiğinde iletici olarak görev yapan unsurların katlanarak arttığı ve hafızaya kaydedilen bu deneyimin daha sonra tekrar yaşanması için istek oluşturduğu; tekrarlanması durumunda hastalık durumuna geçtiği bilinmektedir (Kalyoncu 2010).

Yeşilay Derneği madde bağımlılığını bireyin zarar görmesine rağmen vücut işlevlerini olumsuz yönde etkileyen maddeyi kullanması ve bırakamaması olarak tanımlamaktadır. Bağımlı bireyler madde kullanımına ara verdiğinde yoksunluk belirtileri göstermekte ve zamanla kullanım sıklığı ve dozunu artırmaktadır. Kullanılan

madde miktarının giderek artması, bırakma çabalarının işe yaramaması, maddeyi sağlama/kullanma/bırakma için çok zaman harcanması ve madde kullanımının bireyin sosyal yaşamında etkinliklerinin azalması veya sona ermesine neden olması durumlarından en az üçünü yaşamaktadır (Yeşilay 2018).

2.1.1. Bağımlılık Yapıcı Maddeler

Bağımlılığa neden olan maddeler bağımlılık yaratma özelliklerinin yanında bir takım ortak özelliklere sahiptir. Diğer ortak özellikleri keyif verici olması, duygu ve düşüncelerde değişikliğe neden olması, tolerans geliştirmesi ve yoksunluğa neden olmasıdır. Önemli ortak özelliklerden olan keyif vericilik kullanıcının rahatlama hissi yaşaması ve bunu ödül olarak görmesine neden olmaktadır. Bu etki nedeniyle ilk kullanımdan sonra benzer duyguları yaşamak için vücut madde arayışına girer ve bulunamadığında maddeye olan arzu şiddetlenir. Bu durum karşısında birey huzursuzluk hissederek giderek mutsuzlaşır. Bireyin maddeye erişimi ile tekrarlanan keyif verici duygu bir süre sonra aynı doz madde alımında aynı nitelikte yaşanmaz. Bu durum maddenin dozunun ve alım sıklığının artmasına neden olur. Bu durum tolerans geliştirme olarak ifade edilmektedir ve tekrarlanan kullanım duyarlılaşmaya neden olmaktadır. Bireyin maddeye ulaşamaması veya madde kullanımını bilinçli olarak kesmesi durumunda yoksunluk krizleri denilen dönem başlayacaktır. Yoksunluğun belirli bir derecesi olmayıp yoksunluğa neden olan maddenin niteliği, kullanım sıklığı ve miktarına göre değişmektedir. Bağımlılığa neden olan maddelerin diğer bir ortak özelliği de böbrek, karaciğer, akciğer gibi hayati organlarda ciddi hasarlara veya ağır psikolojik rahatsızlıklara neden olmasıdır (Kayaalp ve Uzbey 2009).

Bağımlılık veya kullanım bozukluğuna neden olan maddelerin ortak özellikleri aşağıdaki gibi maddeler halinde kronolojik olarak sıralanabilir (Arıkan 2012a):

- Madde alındığında davranış, düşünce ve duygu durumunda değişim,
- Kısa süreli gerçeklikten kopma,
- Karşı koyulması zor bir istek ile madde arayışı,
- Alınan madde miktarında giderek artış,
- Bağımlılık

Bağımlılığa (veya kullanım bozukluğuna) neden olan maddeler kullanım şekli ve etkisine göre sınıflandırılmaktadır. Bağımlılık yapıcı maddeleri tütün, alkol, opiyatlar (eroin, afyon, morfin, kodein), uyarıcılar (amfetamin, kokain, ecstasy, kafein), esrar ve türevleri, uçucu maddeler (tiner, benzen, bally) olarak sınıflandırmak mümkündür (Ögel 2017).

DSM 5'e göre ise bağımlılık yapıcı maddeler alkol; kafein; kanabis; halüsinojenler (fensiklidin veya benzer şekilde etkili arilsikloheksilaminler ve LSD gibi diğer halüsinojenler); inhalanlar; opioidler; sedatif hipnotikler; uyarıcılar; tütün ve diğer maddeler olarak belirtilmiştir. Bazı büyük psikoaktif madde grupları spesifik olarak tanımlanırken, diğer ya da bilinmeyen maddelerin kullanımı da madde ile ilgili ya da bağımlılık yapan bir bozukluğun temelini oluşturabilir.

Bu çalışmada araştırma örnekleminin bağımlılık gösterdiği tütün, alkol, opiyatlar, uyarıcılar, esrar ve türevleri ve uçucu maddeler üzerinde durulacaktır.

2.1.1.1. Tütün

En yaygın kullanım bozukluğu olan madde olan tütün içerdiği yüzlerce kanserojen özellikteki kimyasal maddeler ile kanserin en önemli nedenleri arasında gösterilmektedir. İçerdiği bağımlılık yapıcı nikotin keyif vericiliğine karşılık bağımlılık gerçekleştiğinde yoksunluk durumunda disforik veya depresif duygudurum, insomni, tahammülsüzlük veya öfke, anksiyete, konsantrasyon güçlüğü, huzursuzluk, nabız azalması, iştah ve kilo artışına neden olmaktadır (Bilici 2012).

2.1.1.2. Alkol

Şekerin fermantasyonu ile elde edilen alkol tedavi amaçlı kullanımının yanı sıra keyif verici özelliği nedeniyle tüketildiğinde bağımlılığa neden olabilmektedir. Alkol kullanım bozukluğu akut zehirlenme, bağımlılık, yoksunluk, psikotik bozuluk, amnezik sendrom, psikotik bozukluk ve diğer ruhsal ve davranışsal bozukluklara neden olmaktadır. Alkol kullanım yoksunluğunda terleme, halsizlik, solunum hızlanması, kan basıncı değişiklikleri, kaslarda myoklonik kasılmalar, baş ağrısı, epileptik nöbetler, alt ve üst ekstremitelerde spazmodik kasılmalar, sıkıntı, huzursuzluk, uyku bozukluğu, kabus, illüzyon ve kısa süreli halüsinasyonlar gözlenebilmektedir (Arıkan 2012b).

2.1.1.3. Opiyatlar

Afyon haşhaşından oluşturulan opiyatlar grubunda en belirgin ve yaygını olan eroin ilk kez 1899 yılında ilaç olarak sentezlenmiştir. Sokak dilinde eyç, beyaz, toz, peynir gibi farklı isimlerle anılan eroin afyon haşhaşıyla oluşturulmaktadır. Afyon haşhaşının oluşturduğu diğer maddeler arasında afyon sakızı, morfin, kodein ve metadon sayılabilir. Latince adı "opium" olan afyon haşhaşı ülkemizde de yetiştirilmektedir. Psikoloijik etkileri sayılan maddelere, bireye, haşhaşın üretildiği ortama göre farklılık göstermekle birlikte başlangıçta uyuşukluk ve neşelilik haline neden olmakta; ağrı, endişe, kaygı, kötümserlik, karamsarlık ve sıkıntı gibi duyguları ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenle opiad grubunda bulunan morfin tıp alanında çeşitli versiyonlarıyla ilaç olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda tıp mesleğini icra eden bireylerde morfin kullanımının yaygınlığı da bu sebeptendir (Ögel 2017).

2.1.1.4. Uyarıcılar

Kullanım bozukluğuna neden olan maddeler arasında günlük hayatımızda sürekli olarak kullandığımız çay, kahve ve kolada bulunan kafein gösterilmekle birlikte Amerikan Psikiyatri Derneği kafeinin bağımlılık yapıcı bir etkiye sahip olmadığını vurgulamaktadır. Uyarıcılar içinde kullanım bozukluğuna neden olan maddeler amfetamin, kokain ve ecstasy sayılabilir. Çocuklarda hiperaktivite ve dikkat eksikliği, obezite tedavisi için tıpta ilaç olarak kullanıldığı gibi halk arasında performans artırıcı ve keyif verici özellikleri nedeniyle efor gerektiren etkinliklerde, sınav ve uzun süreli taşıt sürücülüğünde amfetamin kullanıldığı bilinmektedir. Diğer bir uyarıcı olan kokain ise oldukça güçlü bir bağımlılık yapıcı etkiye sahip olup koka yaprağından elde edilen bir çeşit alkaloiddir. Diğer bir uyarıcı olan ecstasy kimyasal bir bileşen olduğundan oldukça farklı içeriklere sahip türleri bulunmakta ve etkileri de aynı şekilde farklılık göstermektedir (Ögel 2017).

2.1.1.5. Esrar ve Türevleri

Cannabis Sativa bitkisinin çiçek tohumları ve yapraklarının kurutulup toz haline getirilmesi ile elde edilen esrarın bağımlılık yapan etken maddesi THC olarak bilinmektedir. Beyindeki kannabinoid reseptörü ile etkileşime girerek dopamin salgısını artırır ve dış uyaranlara duyarlık artar; ayrıntılı bir algılamaya neden olduğu için uyarıcılar sınıfındadır (Öztürk ve Uluşahin 2015).

Yaygın olarak kullanılan bağımlılık yapıcı maddelerden biri olan esrarın kullanım geçmişi de çok eskiye dayanmaktadır. Geçmişten günümüze kadar yapılan tartışmalardan biri de esrarın kullanımının serbest bırakılması yönündedir. Esrar türevlerinden olan mariuhana, gubar, ganja gibi maddelerin reçeteli satılması da söz konusu olmuştur. Her ülkede, ülkedeki kullanıcılar arasında oldukça çok çeşitte isimlerle anıldığı gibi etkisi de farklılık göstermektedir (Ögel 2017).

Esrar ve türevlerinin neden olduğu fiziksel etkilerin yanı sıra mutluluk ve hüzünlenme arasında gidip gelen duygu değişimlerine de neden olmaktadır. Algı ve düşünce yapısındaki meydana getirdiği değişimler kısa süreli etkiler olmakla birlikte uzun süreli kullanımlarda ten renginde değişim, bakışlarda donukluk, göz kanlanmaları, burunda kuruma, boğazda yanma, bulantı, kusma, kanser ve zihinsel bozukluklara neden olmaktadır. Neden olduğu diğer sorunlar arasında kadın ve erkeklerde cinsel sorunlar da sayılabilir (Çelik 2015).

2.1.1.6. Uçucu Maddeler

Erişiminin kolay ve ucuz olması nedeniyle özellikle ergenlerin kullandığı uçucu maddeler koklanarak kullanılmaktadır. Boya tineri, yapıştırıcılar başta olmak üzere eter ve kloroform karışımlarından oluşan diğer türleri benzen, asetat, klorokarbonlar ve feron gibi gazlardan oluşmaktadır. Özellikle selülozik tinerde bulunan tolüene maddesi bağımlılığa neden olan en önemli etken maddedir. Uçucu maddelerin uzun süreli kullanımında beyin başta olmak üzere iç organlar zarar görmekte ve fiziksel zararları hızlı bir şekilde gelişmektedir. Madde kullanımı bırakılsa dahi Kalp, böbrek, akciğer ve karaciğerde kalıcı hasarlara neden olduğu bilinmektedir (Ögel 2017).

2.1.2. Madde Kullanım Bozukluğu Yaygınlığı

Madde kullanım bozukluğu yaygınlığına ilişkin 26 Haziran Dünya Uyuşturucu Kullanımı ve Kaçakçılığıyla Mücadele Günü nedeniyle Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 2018 yılında yayınlanan raporda madde bağımlısı sayısının 30 milyonun üzerinde olduğu ifade edilmektedir. Rapora göre 2016 yılında 29,5 milyon olan bu sayıda %5'lik bu artışın yanı sıra 2016 yılında 250 milyon madde kullanıcısının 2018 yılında 300 milyona yaklaşmış olması da oldukça ciddi boyutlara ulaşan bir tehlikenin habercisi olarak kabul edilmektedir. BM raporuna göre dünyada kullanımı en yaygın olan maddeler sırasıyla esrar, eroin, ecstasy ve kokaindir. Afyon üretiminin merkezi olan İran ve

Afganistan gibi ülkelerin batıya geçiş güzergahı üzerinde olması nedeniyle uyuşturucu trafiğinin en yaygın olduğu ülkeler arasında Türkiye gösterilmektedir. Ancak raporda Türkiye'nin bu konuda en proaktif davranan ülke olduğu da belirtilmektedir. Raporda ayrıca bilinen arama motorlarından farklı bir yapıya sahip olan ve yalnızca kendi kullanıcılarının erişebildiği bir arama motoru olan "darknet" üzerinden uyuşturucu ticaretinin yapıldığı ve devletlerin önemli bir sorunu haline geldiği ifade edilmektedir (Yeşilay 2018).

Bağımlılık yapıcı maddelerin özellikle ergenlerde merak, sınırları zorlama, duygusal boşluk, özenti, akran çevresi gibi nedenlerle yaygınlaşma eğiliminde olduğu bilinmektedir. Ülkelerdeki sivil toplum örgütlerinin de çabalarıyla madde bağımlılığının önüne geçilmeye çalışıldığı gibi rehabilitasyon faaliyetleriyle madde bağımlısı bireylerin bağımlılıkları ile mücadele edilmeye çalışılmaktadır. BM raporuna göre madde bağımlılığının en önemli iki nedeni "eğlence" ve "yoksulluk gibi zor koşulları unutmak" olduğu vurgulanmaktadır. Ailenin ilgisizliği veya aşırı baskısının da kolaylaştırıcı etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir (Yeşilay 2018).

2.1.3. Madde Kullanım Bozukluğu Nedenleri

Madde kullanım bozukluğu biyolojik, psikolojik, davranışsal ve sosyal etkenlerin birlikte rol oynadığı bir hastalıktır. Madde kullanım bozukluğunun nedenleri ile ilgili çeşitli sınıflamalar görülmekle birlikte en önemli bağımlılık nedenleri olarak merak, arkadaş çevresi, aile içi çatışma ve geçimsizlik gösterilmektedir. Gelişim süreçleri de dikkate alındığında; bu süreçte deneme, kabul görme, sorunlardan kaçma amacıyla kullanımlar da sıklıkla görülmektedir. Madde kullanım bozukluğunu maddenin özellikleri; bireysel özellikler (kalıtım, kişilik vb.) ve çevresel özellikler olmak üzere üç kategoride ele almak mümkündür (Dilbaz 2012).

2.1.3.1. Maddenin Özellikleri

Maddenin Yapısı ve Fiziksel Bağımlılık: Madde kullanım bozukluğunun önemli nedenlerinden biri olan madde yapısı madde kullanımı sonrasında söz konusudur. Diğer nedenlerle kullanılan bağımlılık yapıcı maddenin bireyde meydana getirdiği sözde iyi oluş halinin etkili bir şekilde meydana gelmesi daha sonraki kullanım için zemin hazırlamaktadır. İçerdiği kimyasalların birden fazla alınması ve dozunun artırılması sonucu bağımlılık meydana gelmektedir (Yaşar 2012).

Bağımlılığa neden olan maddenin içerdiği kimyasallar ve yapısı nedeniyle bağımlılığa götüren süreç ortaya çıkmaktadır. Davranışsal model ile açıklanan sürecin ilk aşamasında maddenin bireyde meydana getirdiği olumlu bir deneyim söz konusudur. Örneğin sakinleştirici bir etkiye sahip olan madde olumlu pekiştireç yerine geçmekte ve tekrar kullanılmasına neden olmaktadır. İkinci aşamada pekiştirici etkisi nedeniyle maddenin kullanım sıklığı artmaktadır. Devam eden süreçte diğer maddelerden farklı olarak kullanılan maddeye karşı algı gelişir. Son aşamada ise maddeyle yaşanan tecrübeye bağlı olarak yokluğunda maddenin arayışı davranışı ortaya çıkmaktadır (Tosun 2008).

Fiziksel bağımlılık maddeye duyulan istek ve madde alınması nedeniyle vücutta oluşan dengenin madde alınmadığında yoksunluk belirtileriyle birlikte ortaya çıkan durum olmak üzere iki şekilde ifade edilmektedir. Öncelikle alınan madde bireyde bir rahatlama hissi yaratmaktadır ancak devam eden süreçte başlangıçta alınan doz yetmemekte; zamanla dozun artırılması ihtiyacı doğmaktadır. Tolerans olarak tanımlanan bu durum kullanılan madde miktarının giderek artırılmasına neden olmaktadır. Doz artırıldıkça merkezi sinir sistemi mevcut duruma göre uyum geliştirmekte ve sistemin işlevini yerine getirilmesi yeni doza göre ayarlanmaktadır. Sonuç olarak madde alınmadığında veya daha az alındığında yoksunluk denilen durum ortaya çıkmaktadır. Baş ağrısı, bulantı, kusma, ter, kas spazmı, nöbetler, taşkınlık vb. davranışlar ile karakterize olan yoksunluk durumunda madde kullanıcısı oldukça sıkıntılı bir döneme girmekte ve bu belirtileri ortadan kaldırmak için madde alımına devam etmektedir (Yılmaz 2004).

2.1.3.2. Bireysel Özellikler

Kalıtım: Madde bağımlılığında genetik geçişin olduğu akademik çalışmalarla gösterilmiştir. Madde bağımlısı bireylerin ikiz çocuklarının farklı ailelere evlatlık verilmeleri durumunda dahi bağımlılık gelişme riskinin oldukça yüksek olduğu bilinmektedir. Ancak bu riskin ortaya çıkmasında çevrenin de etkili olduğu; çevre etkisiyle madde kullanımının olması durumunda madde bağımlılığının geliştirilmesi ve yoksunluk belirtilerinin yaşanması daha önemli olmaktadır (Ögel 2017).

Kişilik: Çocukların davranışlarının sonuçlarını anlayamamaları, risk almaya eğilimli olmaları madde kullanımında önemli olan etkenlerden biridir. Özellikle ergenlik döneminde yaşanan uyum güçlükleri madde kullanımına daha açık hale getirmektedir.

Daha açık ifadeyle çocukların çocukluk dönemlerinin neden olduğu kişilik özellikleri madde kullanım bozukluğunun önemli nedenlerinden biridir (Ögel ve Erol 2005).

Ergenlik döneminde çocukların yaşadığı sorunlar için çözüm bulamaması, değişiklikten duyulan heyecan, haz almaya yönelik davranışlar madde kullanım bozukluğuna neden olan diğer kişilik özellikleri arasında sayılabilir. Bağımlılığa neden olan maddelerin de tam olarak bu duyguları kısa süreli de olsa yaşatması bağımlılığın ilk aşamasının gerçekleşmesine neden olabilmektedir. Geçici olarak yaşanan rahatlama ve zevk durumu tekrarlandığında madde bağımlılığı kaçınılmaz olmaktadır (Kulaksızoğlu 2005).

Psikolojik faktörler: Bireyin kişilik özellikleri veya sosyokültürel faktörler ile ilişkili ancak yine de farklılık gösteren unsurlardır. Kişilik yapısı her ne kadar maddeyi tatmin amacıyla kullanmaya neden olsa da maddeye karşı tolerans oluşmaması, aşırı istek duyma ve yaşadığı olumlu deneyimi tekrar yaşama isteği psikolojik durumla açıklanabilir. Günlük yaşamın bir parçası haline gelen madde kullanımının verdiği doyum ve haz duygusu, tersi durumda ortaya çıkan huzursuzluk ve bunu aşmak için yeniden madde kullanma ihtiyacı psikolojik faktörler olarak sayılabilir (Ögel 2017).

2.1.3.3. Çevresel Özellikler

İnsan sosyal çevresiyle kendisine kimlik oluşturduğundan madde bağımlılığının önemli nedenlerinden birinin de bireyin sosyal çevresi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Aile ve arkadaş çevresi başta olmak üzere diğer tüm sosyokültürel faktörler madde bağımlılığına etki etmektedir. Özellikle çocuk ve ergenlerin bir akran grubuna dahil olma ihtiyacı ve uyum sağlama gereksinimi, dışlanma korkusu; bu nedenle kendisini kanıtlama ihtiyacı arkadaş grubundaki madde kullanımına ortak olma sonucunu doğurmaktadır (Akbaş ve Mutlu 2016).

Sosyokültürel faktörler aile ve arkadaş çevresi olarak ele alınmakla birlikte sosyal çevrede madde kullanımının kabul edilebilir bir durum gibi algılanması da madde kullanım bozukluğunun önemli nedenleri arasında yer almaktadır. Örneğin sosyal medya veya filmlerde madde kullanımı konusunda tecrübeli kişilerin yol gösterici davranışları, bireyin herhangi bir baş ağrısı veya stresli durumda diğer bireylerin tavsiye ettiği ilaçlar madde kullanım bozukluğunun başlamasına neden olabilmektedir. Diğer yandan bireylerin gelecek kaygısı, kendilerini daha iyi ifade edemeyişleri, boş zaman

aktivitelerinin olmaması nedeniyle rahatlama ihtiyacının madde ile giderilme yoluna gidilmesi de diğer sosyo kültürel faktörler arasında sayılabilir (Uzbay 2009).

Aile içinde yaşanan geçimsizlikler ve bireyin mutsuz çocukluk dönemleri madde bağımlılığı gelişiminde önemli faktörlerden görülmektedir. Ağır fiziksel cezalandırmalar, aşırı koruyucu ebeveyn tutumları ve dengesiz ve parçalanmış aile, çabuk öfkelenen, saldırgan, aşırı bağımlılık ihtiyacı olan çocukların gelişmesine neden olmaktadır. Özgüveni eksik ve kendini kontrol edemeyen yapıdaki çocuklar madde bağımlılığına en yatkın bireylerdir (Yaşar 2012).

Ailenin madde bağımlılığı üzerindeki etkisi ilişkisel boyutla sınırlı olmamaktadır. Ailenin ekonomik durumu, anne ve babanın eğitim düzeyi, etnik yapısı, dini ve etik yaklaşımları da bireyin madde bağımlılığı üzerinde önemli etkenlerdendir. Örneğin bazı toplumlarda düşük sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyi madde kullanım bozukluğunun en önemli nedenleri arasında iken, bazı toplumlarda eğitim ve sosyo-ekonomik düzey arttıkça madde kullanım bozukluğu da artmaktadır. Bunda söz konusu olan faktör ailenin sosyo-ekonomik yapısı ve eğitim düzeyinin bireyin madde kullanımına olan bakış açısı üzerinde etkili olmasıdır (Tosun 2008).

2.1.4. Madde Kullanım Bozukluğu Sonuçları

Madde kullanım bozukluklarının birey ve toplum üzerindeki etkileri şüphesiz ki olumsuz bağlamda ele alınmaktadır. Öncelikle insan sağlığına verdiği zararlar, bireyler arasındaki iletişimi olumsuz etkilemesi, toplumun genel işleyişinin tehlikeye girmesi bu etkiler arasında sayılabilir. Bağımlılık yapıcı maddelerin etkileri doğrudan ve dolaylı etkiler olarak iki grupta ele alınmaktadır. Doğrudan etkiler daha çok birey üzerinde görülürken bireyin topluma entegrasyonu, görev ve sorumluluklarını yerine getirmedeki başarısızlıkları dolaylı etkiler olarak sayılabilir (Zastrow 2013).

Madde kullanım bozukluğunun önemli etkilerinden bir diğeri de uzun süreli kullanımla birlikte merkezi sinir sistemi üzerinde yaptığı tahribatlar sonucu psikolojik durum, duygu düzenleme, algı ve düşünce yapısı, fiziksel değişimler, hareket kabiliyetinde kısıtlamaların ortaya çıkmasıdır. İnsanın alışkanlıklara eğilimli olduğu gerçeğinden hareketle madde bağımlılığının da eklenmesi ile psikolojik ve fiziksel hasarlar madde kullanım bozukluğunun en önemli sonuçları arasında gösterilmektedir (Köknel 1998).

Madde kullanım bozukluğunun olumsuz sonuçları yalnızca kullanımla birlikte görülmemekte aynı zamanda uzun süreli kullanım sonucu bırakılması, azaltılması veya dozun artırılmaması durumunda da olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Madde kullanımı ile birlikte sinir sisteminde sağlanan uyum nedeniyle madde kullanımının azaltılması veya bırakılması durumunda yoksunluk ile birlikte stres ve gerginlik başta olmak üzere psikolojik ve fizyolojik sorunlar yaşanmaktadır. Yoksunluk nedeniyle bireyin uykusuzluğu, ellerinde titreme, bulantı, geçici halüsinasyonlar, çarpıntı, anksiyete, depresyon, kas ve mide ağrıları, görme sorunları önemli sonuçlar arasındadır. Yoksunluk durumunda kullanılan maddenin türü ve miktarına bağlı olarak ortaya çıkan bu olumsuzluklar bireyin ailesi, işi ve arkadaş çevresinde sorumluluklarını yerine getirmesine engel olmaktadır (Tarhan ve Nurmedov 2018).

Madde kullanım bozukluğu olan bireylerin kullandıkları maddeye duydukları ihtiyacın zamanla artması ve kullanılan miktarın yeterli olmaması da madde kullanım bozukluğunun diğer bir sonucudur. Daha önce kullandığı dozun yeterli olmaması durumunda yukarıda belirtilen olumsuz durumların yaşanması söz konusudur. İstenilen etkinin yaşanabilmesi için bireyin daha fazla maddeye ihtiyaç duyması veya aynı miktardaki maddenin zamanla istenen etkiyi göstermemesi olarak tanımlanan tolerans durumunun zamanı kullanılan madde türüne göre farklılık göstermekle birlikte en hızlı tolerans gelişiminin esrar ve eroinde olduğu bilinmektedir (Ögel 2017).

2.2. Bağlanma

Bağlanma konusu ilk olarak 1950'li yıllarda Bowlby tarafından ele alınmış ve kimsesiz çocukların psikolojik durumlarını araştırdığı çalışmada dile getirilmiştir. Ölüm, boşanma veya terk gibi nedenlerle anneden ayrı kalmanın ciddi psikolojik sorunlara yol açtığını tespit eden Bowlby, anneye olan sevgi ve bağlılığın doyurulması gereken bir ihtiyaç olduğu sonucuna varmıştır (Hazan ve Shaver 1987).

Bağlanma kuramının temellerini atan bu yaklaşım ilerleyen dönemlerde çocukların bakıcıları ile olan ilişkilerinde de benzer durumların yaşandığı tezine destek olmuştur. Bowlby'nin "yoksunluk" olarak nitelediği durum bireyin anneye veya anne rolüne sahip bakıcıya bağlılığını ifade etmektedir. Çocukla bakıcısı arasında gelişen bağlanma duygusu çocuğun bakım verenle ilişki kurup bakım vereni araması, ona yakınlık duyması; yoksunluk durumunda ise strese neden olan, devamlılık arz eden bir duygusal bağdır (Pehlivantürk 2004).

Bağlanmanın bireyin temel ihtiyaçlarından olduğu ve en az beslenme ve neslini devam ettirme kadar önemli olduğu ifade edilmektedir. Bebeklikten itibaren güvenilir ve duyarlı bir bakıcı ihtiyacı karşılandığında bireyin bu bağı sahiplendiği ve bağlanmanın gerçekleştiği ifade edilmektedir. Anne ile bakıcının ayırt edilmemesinin nedeni Bowlby'nin yaptığı tanımda ifade ettiği gibi "bağlanmanın bireyin kendisi için önemli gördüğü kişiye karşı geliştirdiği duygusal bağ" olmasından kaynaklanmaktadır. İçgüdüsel olarak sahip olduğu bağlanma duygusunu hayatta kalma içgüdüsü ile birleştiren bebekler güvenli üs olarak gördüğü bakıcıyla doğal olarak duygusal bağ kurar (Mikulincer ve ark. 2003).

Bowlby'nin bağlanma kuramına göre bağlanma dört temel işleve sahip olup altı aşamadan oluşmaktadır. Söz konusu temel işlevler yakında kalma isteği ve ayrılma isteksizliği (yakınlığı koruma), diğer davranışlarda bulunabilmek için güvenli üs olarak kullanma ve destek görme, rahatlama, yeniden güvenceye sahip olmak için dönme olarak sayılmaktadır. Bağlanma ilişkisinin aşamaları ise aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Hortaçsu ve ark. 1993):

- Bebek ve anne bağlanmayı kolaylaştıracak ilişkiyi başlatma eğilimlerine sahiptirler.

- Fiziksel ve sosyal çevre farklılığı nedeniyle farklılıklar bulunmaktadır.

- Bağlanma bireylere değil ilişkinin bizatihi kendisine has bir özelliktir.

- İlişki kesintiye uğradığında her iki taraf için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

- Bağlanma ilişkisi birden fazla olmakla birlikte ilk bağlanma ilişkisi nitelik olarak diğerlerinden farklıdır.

-

İlk bağlanma ilişkisinde oluşan içsel model, bireyin sonraki yaşamındaki ilişkileri etkilemekte ve yönlendirmektedir. Sözü edilen içsel modelden yola çıkılarak geliştirilen dörtlü bağlanma stiline ilerleyen bölümlerde yer verilecektir.

Bağlanma kuramının temel varsayımı bebek ile bakım veren arasındaki duygusal bağın içgüdüsel olduğu ve canlıların temel ihtiyaçlarından olan güvenlik ihtiyacının karşılanmasına yönelik olduğudur. Diğer yandan farklı davranışları sergilerken güvenli üs olma özelliği de taşıdığından bebeğin duygularını düzenleme, özgüven ve problem

çözme becerilerinin gelişmesi açısından bağlanma önemli görülmektedir. Elde edilen beceriler çocukluk ve ergenlikte çevresiyle uyumlu olmasını, yaşamı boyunca bundan etkilenmesini sağlamaktadır. Ancak bağlanma kesintiye uğradığında veya bağlanma figürü olan anne veya bakıcının bağlanmaya yeterli cevabı vermemesi, ihtiyaçlarına duyarsız kalması veya ayrılık durumunda güvenli üs kaybedilmiş olur. Ortaya çıkan kaygı durumu çocuğun yaşamında güvensiz bağlanma biçimlerinin gelişmesine, problem çözme becerilerinde gerilemeye, sorunlarla başa çıkma stratejileri geliştirememesine neden olmaktadır (Mikulincer ve Shaver 2012).

Bağlanma kuramında bebek ile bağlanma figürü (anne veya bakıcı) arasındaki bağlanmanın niteliği üzerinde annenin bebekliğinde yaşadığı bağlanma durumunun önemli düzeyde etkili olabileceği ifade edilmektedir. Bağlanma figürü bebekliğinde güvenli bir bağlanma ilişkisi kurmuş ve ihtiyaçları karşılanmış ise evliliğine veya çocuklarına da bu olumlu bağlanma durumunu yansıtacaktır. Diğer bir ifadeyle anne bebekliğinde hangi bağlanma stili ile karşı karşıya olduysa çocuğuna da aynı bağlanma stili ile yaklaşmaktadır. Bu da yukarıda ifade edildiği gibi bebeklikte yaşanan bağlanma ilişkisinin bireyin yaşamı boyunca etkili olduğu tezini güçlendirmektedir (Zeanah ve ark 1997).

Çocuklukta yaşanan bağlanma sorunlarının, güvenli olmayan bağlanmanın bireyin psikolojik sorunları üzerinde etkili olduğu ifade edilmektedir. Ergenlerde kendine zarar verme, ebeveynler ile tartışma, gereksiz öfke patlamaları, problem çözmede kaçınmacı davranışların ve olumsuz duygularla baş etmek için uygun olmayan yollar geliştirme davranışlarının temelinde erken çocukluk dönemindeki bağlanma sorunlarının etkili olduğu ifade edilmektedir (Kobak ve ark. 2009).

2.2.1. Bağlanma Davranışının Temel Özellikleri

Bağlanma davranışının bağlanan birey ve bağlanma figürü arasında karakteristik özelliklerinin olduğu ifade edilmektedir. Bu özelliklerden ilki bağlanmanın belirli kişiye yöneltildiği ve yönelme nedeninin belli olduğudur. Diğer bir özellik bağlanma davranışının yaşamın her evresinde devam ettiği; ergenlikte nispeten azalmakla birlikte tamamen terk edilmediği ve yaşam boyunca sürdüğü kabul edilmektedir. Bağlanma davranışının duygusal ilişki özelliğinden de söz edilmektedir. Bu özelliğe göre bağlanan ve bağlanma figürü arasında duygu alışverişi belirli bir çerçevede olmaktadır ve bu duygular başka ilişkilerde tekrarlanmaktadır. Örneğin romantik ilişkilerde bağlanma

figürünün kaybedilmesi bireyde anksiyete ve acıya neden olmaktadır. Bağlanma davranışının genetik özelliğinden de söz edilmektedir. Bebek ile bakıcı arasındaki ilişki ilk dokuz ayda güçlü olduğunda yetişkinliğe giden süreçte de bireyin daha çok kişiyle bağlanması söz konusu olacaktır. Bağlanma davranışının öğrenme ile ilişkisi diğer bir özellik olarak ifade edilmektedir. Erken çocukluk döneminde yabancıları tanıdıklarından ayırt etme becerisi bağlanma davranışı sayesinde öğrenilmektedir. Bağlanma davranışının organizasyon ve biyolojik işlev özelliklerinin olduğu; erken dönemde karışık biçimde kendini gösteren bağlanma davranışının oluşturulmuş zihinsel temsiller ile organize olduğu; korunma, yakınlık duyma, hayatta kalma gibi yaşamsal işlevlerin tüm memelilerde olduğu gibi insanlarda da biyolojik bir işlev olduğu kabul edilmektedir (Genuis ve Violato 2018).

2.2.2. Gelişim Dönemlerine Göre Bağlanma Stilleri

Birey yaşam dönemlerine göre farklı düzeylerde ve niteliklerde bağlanma ihtiyacı hissetmektedir. Bebeklik döneminde ihtiyaç duyulan bağlanma ihtiyacı en önemlisi olarak görülmektedir. Zira bu dönemdeki bağlanma ihtiyacının karşılanma durumu bireyin kişilik özelliklerini ve duygusal şemalarını etkilemekte ve bireyin tüm yaşamı boyunca ilişkilerine yön vermektedir (Kulaksızoğlu 2005).

Bowlby'e göre bağlanma stilleri bireyin çocukluğundan itibaren kendisi ve dünyaya yönelik inançlarıyla gelişmektedir. Bireyler arasında görülen bağlanma stillerindeki farklılığın çocuk ile bağlanma figürü arasındaki ilişkiden kaynaklandığını öne sürmektedir. Çocuk için bağlanma figürünün erişilebilir, ihtiyaçlarına cevap verebilecek güvenli üs olması; bakıcı için çocuğun yardıma layık olarak görülmesi bağlanma ilişkisinin şeklini ve düzeyini belirlemektedir (Noftle ve Shaver 2006).

Bebeklik ve çocukluk dönemindeki bağlanma ilişkilerinin yalnızca çocukluk dönemi ile ilişkili olmadığı; bireyin tüm yaşamı boyunca devam eden etkiye sahip olduğu ve yetişkinlik döneminde de sıkıntılı dönemlerde çocukluk dönemindeki bağlanma sistemine ilişkin arayışların olduğu ifade edilmektedir. Çocukluk döneminde bağlanma figürüne güvenli, kaçınmacı ve kaygılı olmak üzere üç şekilde bağlandığı ifade edilmektedir. Ancak söz konusu bağlanma stillerinin yetişkinlikte farklılaştığı; romantik ilişkilerdeki bağlanma stillerinin iki veya dört boyutlu olarak gözlendiği de belirtilmiştir. Bireyin partnerine duyduğu sevgi ve cinsellik duyguları söz konusu farklılığın temel nedenlerinden gösterilmektedir (Sümer ve Güngör 1999).

2.2.3. Ergenlik ve Yetişkin Bağlanma Stilleri

Bağlanma stillerine ilişkin kaygılı, kaçıngan, güvenli, kaygılı-kaçıngan stilleri olmakla birlikte bu çalışmada kullanılan veri toplama aracı ve elde edilen bulgulara uygun olarak yalnızca kaygılı ve kaçınan bağlanma stillerine yer verilmiştir.

2.2.3.1. Kaygılı Bağlanma

Kaygılı bağlanma stilinin diğer bağlanma modellerinde ifade edildiği gibi bireyin bebekliğindeki ilişkilerinden kaynaklandığı bulguları elde edilmiştir. Bu konuda yapılan deneysel çalışmalarda da benzer şekilde bebeğin bakıcısı ile ayrı tutulduğunda stres yaşadığı, kızgın ve kaygılı olduğu, bu durumun devam etmesi durumunda umutsuzluğa kapıldığı ve çevresine karşı ilgisizleştiği; bakıcının bir süre sonra geri dönüşünde onlara karşı ilgisiz kalabildikleri tespit edilmiştir. Bebeğin bağlanma figürü ile yaşadığı olumsuz deneyimlerin, diğer bir ifadeyle bebeğin ihtiyaç sinyallerine bakıcının tepkisiz kalması veya ulaşılamaz görünmesi durumunun tekrarlanması çocuğun ilerleyen yaşamında davranışlarına yansımıştır (Hortaçsu ve ark. 1993).

Bireyin kendisini değerli hissetmemesi veya bu konuda şüphelerinin olması kaygılı bağlanma ile ilişkilendirilmektedir. Bu şüphe nedeniyle birey değerini başkalarının onayına sunmakta ve başkalarının onayına bağlamaktadır. Kendisini değerli hissedebilmek için sürekli olarak başkalarıyla yakınlık kurmada fazla emek harcamak zorunda kalmakta; sevilmeme ve reddedilme durumlarına karşı aşırı duyarlık göstermektedir. Aşırı duyarlılık durumu beraberinde sürekli bir arayışı getirmekte; olumsuz durumlarda kendisini değersiz hissetmekte veya duygu düzenlemede sorunlar yaşamaktadır. Kaygılı bağlanma stiline sahip bireyler kıskanç olarak da bilinmektedir. Kaygılı bağlanma stilinin kadın bireylerde daha güçlü yaşandığı da ifade edilmektedir (Brennan ve Shaver, 1998).

2.2.3.2. Kaçınan Bağlanma

Bebeklerin bakım figürü ile ilişkilerinin olumsuz deneyimlenmesi; ihtiyaçlarının tutarlı bir şekilde reddedilmesi durumunda kaçınmacı bağlanma stilinin ortaya çıkabileceği ifade edilmektedir. Kaygılı bağlanma stilinde ifade edildiği gibi deneysel çalışmada bebekten ayrı ortama geçen bakıcının uzunca bir süre sonra geri dönmesi halinde bebeğin ilgisiz kalabilmesi ilişki kurmaktan kaçınma olarak ifade edilmektedir. Bakıcıya karşı gösterilen ilgisizliğe karşın oyuncaklarla ilgilenme daha fazla olduğu; bu

durumun kaygı kontrolünde tutarlı bir stratejinin yoksunluğu ile ilişkilendirilmektedir. Kararsız davranışlar olarak da gözlenen bu karmaşık duygular bakıcının başlangıçtaki ilgisizliğinin yanı sıra depresif duygulanımı veya çocuğu istismar edici davranışlarıyla da ilişkilendirilmektedir (Hazan ve Shaver 1987).

Yukarıda ifade edildiği gibi bireyin kaçınmacı tutumu, bebeklikte bağlanma figürünün ilgisizliği ve buna bağlı olarak güvensiz ve umursamaz olmasına ilişkin algıdan kaynaklanmaktadır. Bu algı yaşamın devamında yakın ilişkiler kurmakta, başkalarına bağlanmakta sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Başkalarına bağlanmayı tercih etmeyen bu tip bireyler özgüven yönünden de sorunlu kabul edilmektedir. Başkalarıyla samimi ilişkilerden ve karşılıklı bağlılıktan da rahatsızlık duymaktadırlar. Kaygılı bağlanmadan farklı olarak reddedilme kaygısında saplantılı tutum yerine bağlanma ihtiyacını reddetmektedirler. Duygularını dışa vurmada oldukça sınırlı tutum sergilemekte, başkalarından uzakta olmayı tercih etmektedirler. İlişkilerden aldıkları hazzın da düşük düzeyde olduğu kabul edilmektedir. Kaygılı bağlanmadan diğer bir farkı da erkek bireylerde daha güçlü görünmesidir (Brennan ve Shaver, 1998).

2.2.4. Bağlanma Modelleri

Yetişkinlikteki bağlanma davranışı açıklanırken dörtlü (Bartholomew ve Horowitz), üçlü (Hazan ve Shaver) ve ikili (Brennan, Clarck ve Shaver) bağlanma modelleri ile açıklanmaktadır. Bu bölümde adı geçen bağlanma modellerine yer verilmiştir.

2.2.4.1. Üçlü Bağlanma Modeli

Hazan ve Shaver (1987) yetişkin bağlanma modelini tanımlarken bireyin yaşamının ilk dönemlerinden itibaren zihinsel temsillerin fazla değişmeden yetişkinlikte de devam ettiği; diğer bir ifadeyle yetişkinlikteki bağlanma davranışlarının temelinin bebeklikte atıldığı görüşündedir. Bu nedenle çocukluk döneminde güvenli, kaygılı ve kaçıngan bağlanma biçimlerinin yetişkinlikte de geçerli olduğu görüşündedirler. Bu kategoriye göre özgüveni olan, sosyal ilişkileri rahatça kurabilen, ilişki kurmakta zorlanmayan bireyler "güvenli bağlanma" tarzına sahip; samimi ve sıcak ilişkiler kurabilen bireylerdir. Özgüveni nispeten daha düşük, kendisi ile barışık olmayan ve reddedilmeyi veya terk edilmeyi kabullenemeye karşı aşırı hassas olan bireyler "kaygılı/kararsız" bağlanma tarzına sahip bireylerdir. Uzak mesafeyi tercih eden, sıcak

ve samimi yakın ilişkileri sevmeyen bireyler ise "kaygılı/kaçıngan" bağlanma tarzına sahip bireyler olarak sınıflandırılmaktadır (Hazan ve Shaver 1987).

Bebek ve bağlanma figürü arasındaki bağlanma ilişkisini temel alan bu yaklaşım bireyin yaşamı boyunca tüm davranışlarını açıklamada temel alınmaktadır. Yetişkinlikte romantik ilişkilerdeki sevginin de bu yaklaşımla açıklandığı söylenebilir. Romantik ilişkiler açıklanırken bireyin çocuklukta bağlanma figürü ile olan ilişkisine bakılması gerektiği, ebeveynleri (bağlanma figürleri) ile olan ilişkileri güvenli olan bireylerin romantik ilişkilerinde yakın duygusal bağlar kurabildiği ifade edilmektedir. Çocuklukta bağlanma figürü ile kaygılı bir bağ kuran bireylerin ise romantik ilişkilerinde kıskanç davranışlar sergiledikleri, inişli-çıkışlı ilişkiler yaşadıkları belirtilmiştir. Yine çocuklukta bağlanma figürü ile kaçıngan bağ kuran bireylerin romantik ilişkilerde güvensizlik yaşadıkları ve söz konusu bağlanma stillerinin temelinde çocukluk dönemindeki bağlanma ilişkisinin yattığı vurgulanmaktadır (Rom ve Alfasi 2014).

Hazan ve Sahver'in yaklaşımına göre bireyin güvenli bağ kurması durumunda ayrılık dönemlerinde (boşanma veya ölüm) üzüntüye karşın sorunların üstesinden gelebildikleri; sorunları daha çözülebilir gördükleri; destek arama ve üstesinden gelme stratejilerini kullanarak kederli durumu bastırabildikleri söylenebilir. Kararsız bağlanma davranışı sergileyen bireylerin kederli dönemi daha zor atlattıkları; kaçınmacı bağlanma davranışı sergileyen bireylerin ise tamamen çaresizlik duygusuna kapıldıkları ve olumsuz duyguları bastıramadıkları ifade edilmektedir (Sümer ve Güngör 1999).

2.2.4.2. Dörtlü Bağlanma Modeli

Bartholomew ve Horowitz (1991) önceki modelden farklı olarak bireyin bağlanma figürleriyle olan ilişkisinin tek başına açıklanabilir olmadığı; bireyin zihinsel temsillerinin de temel alınması gerektiği varsayımından hareketle dörtlü modeli önermişlerdir. Modele göre "benlik modeli" veya "başkaları modelinin" olumlu/olumsuz olması durumuna göre güvenli, saplantılı, korkulu ve kayıtsız olmak üzere dört farklı bağlanma stili söz konusu olmaktadır. Her bireyin sahip olduğu benlik tarzı ile birlikte birtakım özellikleri de barındırdıkları kabul edilmektedir. Örnek vermek gerekirse bireyin zihinsel temsilleri olumlu ise güvenli bağlanma kategorisine gireceği, kendisini ve çevresindeki tüm varlıkları sevilmeye değer gördüğü; buna ek olarak başkalarını da benzer şekilde güvenilir, destekleyici gördükleri ve kolay yakın ilişkiler kurabildikleri; daha az ilişki kaygısı yaşadıkları, başkalarının onayına daha az ihtiyaç duymaları

nedeniyle daha fazla özerk davranabildikleri ifade edilmektedir. Pozitif benlik ile bireyin özerk, öz saygısı yüksek ve seveme/sevilebilme duygularına sahip olmasına karşın negatif benlik durumunda başkalarından onay alma ihtiyacı yüksek, özsaygı ve ilişki düzeyi düşük olmaktadır (Bartholomew ve Horowitz 1991).

Modelin birinci ayağı olan "olumlu benlik ve olumlu başkaları" modelinde bireyin yüksek özgüveni, özsaygısı ile birlikte kendisi için önemli olan diğerlerinin güvenilir, ulaşılabilir oldukları düşüncesiyle yakınlık ve destek arayışlarının yüksek olduğu kabul edilmektedir. Birey kendisini güvenilir, değerli ve sevilebilir gördüğü gibi başkalarını da aynı şekilde görmekte ve sosyal destek arayışı, yakın ilişkiler kurma eğilimi de yüksek olmakta ve bu bağlanma şekli "güvenli" bağlanma stili olarak tanımlanmaktadır (Bartholomew ve Horowitz 1991).

Benlik modelinin olumsuz, başkaları modelinin olumlu olması durumunda bireyin saplantılı bağlanma tarzına sahip olduğu kabul edilmektedir. Saplantılı bağlanma tarzına sahip bireyler kendilerini değersiz ve sevilmez bulmakta; ilişkilerinde güvensiz, reddedilme korku ve kaygısı yaşamaktadırlar. Başkalarını daha değerli görmeleri nedeniyle sürekli olarak kendilerini kanıtlama ve beğendirme çabası içine girmekte ve ilişkilerine dair saplantılı beklentilere girmektedirler. Bu nedenle bu tür bağlanma stili "saplantılı" bağlanma olarak tanımlanmaktadır (Sümer ve Güngör 1999).

Modelin üçüncü ayağı olan olumlu benlik ve başkaları modelinin olumsuz olması durumunda ise birey kendisini fazla değerli görmekte, aşırı özgüven ve özsaygı ile birlikte başkalarına ilişkin olumsuz beklentilere sahip olmaktadır. Olumlu benlik ve olumsuz başkaları benlik durumu olarak ifade edilen bağlanma stilinde bireyin özerklik beklentisi yüksek olduğundan başkalarına gereksinimi azalmakta ve yakın ilişkilere yönelik reddedici tutumlar sergilemektedirler. Diğerleri modelinde olumsuzluk olması durumunda kişilerarası ilişkilerinde olumsuz beklentiler ortaya çıkmakta; yakınlık kurmaktan kaçınma, sosyal destek almada kayıtsızlık durumları ile karşılaşılmaktadır. Bu nedenle olumlu benlik ve başkaları modelinin olumsuz olması "kayıtsız" bağlanma stili olarak ifade edilmektedir (Sümer ve Güngör 1999).

Dörtlü bağlanma modelinin son bölümünde olumsuz benlik ve başkaları modelinin olumsuz olmasından söz edilmektedir. Kendisini sevilmez, yeterince değerli görmeyen, özgüveni düşük bireyler başkalarını da güvensiz ve sevilmez gördüklerinde reddedilmeye ilişkin korku yaşamakta, bu korkuyla yüzleşmemek için yakın ilişkilerden

kaçınmayı seçmektedirler. Olumsuz benlik ve başkaları olumsuz algısına sahip bireylerin "kaygılı/korkulu/kaçınmacı" bağlanma tarzına sahip olduğu kabul edilmektedir (Sümer ve Güngör 1999).

Dörtlü bağlanma modeline göre bireyin benlik algısı ve başkalarına ilişkin yaklaşımı bağlanma stillerini oluşturup ilişkilerini etkilediği gibi yaşamını yönlendiren karar verme süreçleri, yenilikçi tutumları gibi diğer davranışları üzerinde de etkili olabilmektedir. Modelin varsayımına göre güvenli bağlanma tarzını sergileyen bireylerin ilişki kurmakta güçlük çekmediği, belirsizliğe karşı toleranslı olduğu, karar süreçlerinde yargı kalıplarına daha az başvurduğu, araştırmacı ve yenilikçi yapıda oldukları ifade edilmektedir (Mikulincer ve ark. 2003).

Güvenli bağlanma stili dışındaki (saplantılı, kayıtsız, korkulu/kaygılı) bağlanma stilleri için de benzer görüşler öne sürülmektedir. Olumsuz benlik ile birlikte olumlu/olumsuz diğerleri algısına sahip bireylerin olumsuz tutumları değiştirmede zorlandıkları, değişim ve yeniliklerden uzak durdukları; yakın ilişkiler kurmakta zorlandıkları ifade edilmektedir (Bartholomew ve Horowitz 1991).

2.2.4.3. Temel (İkili) Bağlanma Modeli

Bartholomew ve Horowitz'in dörtlü bağlanma modeli temel alan Brennan ve arkadaşları (1998) ikili bağlanma modelini öne sürmüşlerdir. Bu model Bartholomew ve Horowitz'in de ifade ettiği "güvenli" ve "diğer" (saplantılı/kaygılı/kaçınmacı) bağlanma stillerinden yola çıkmıştır. Zira dörtlü modelde olumlu benlik ve olumlu diğerleri haricindekiler yakın ilişkiler açısından sorunlu görülmektedir. Brennan ve arkadaşları da benzer yaklaşımla bağlanmaya ilişkin kaygı ve kaçınmanın daha belirleyici olduğunu ifade etmektedirler. Modele göre yakın ilişkilerde reddedilme ve terk edilmeye aşırı duyarlı olunduğunda kaygılı bağlanma; başkalarına yakınlık ve bağlılıktan duyulan rahatsızlık kaçınmacı bağlanma stilini ön plana çıkarmaktadır. Yakın ilişkiler envanterini de bu perspektifte geliştiren Brennan ve arkadaşları güvenli bağlanma stilini düşük düzeyde kaygı ve kaçınma ile açıklamakta; yüksek düzeyde kaygı ve kaçınma durumunda ise korkulu/kaygılı bağlanma stilinden söz etmektedirler. Dörtlü modele de gönderme yapan Brennan ve arkadaşları güvenli bağlanmanın düşük kaçınma ve yüksek kaygıyı; kayıtsız bağlanmayı ise yüksek kaçınma ve düşük kaygı ile tanımlamaktadır (Brennan, Clark ve Shaver 1998).

2.2.5. Madde Bağımlılığı ve Bağlanma Stilleri İlişkisi

Fonagy ve arkadaşları (1996) madde kullanım bozukluğu olan ve tedavi gören bireylerin saplantılı bağlanma sitiline sahip olduklarını; çözülmemiş travma yaşantısı olanlarda kaygılı bağlanma davranışları sergiledikleri sonuçlarını elde etmişlerdir.

Mickelson ve arkadaşları (1997) madde kullanım bozukluğu ile bağlanma ilişkilerini inceledikleri çalışmalarında madde kullanım bozukluğu olan bireylerde kaçınmacı bağlanma stilinin güvenli ve saplantılı bağlanmaya göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu sonuçlarını elde etmişlerdir.

Çubuk (2011) madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerde benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkileri incelediği çalışmasında kaçınmacı ve kaygılı bağlanmanın yüksek düzeyde olduğu; benlik saygısının artması ile yakın ilişkilerde kaygının ve kaçınmacı davranışın azaldığı kaçınmacı davranışın azaldığı sonuçlarını elde etmiştir.

Havaçeliği (2013) madde kullanımı ile yakın ilişkilerde yaşantılar ve ilişki bağımlılığı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında ve madde kullanımı olan bireylerde saplantılı ve kaygılı/kararsız bağlanma biçimlerinin anlamlı düzeyde daha yüksek görüldüğü sonuçlarını elde etmiştir.

Aydoğdu ve Çam (2013) madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan ergenlerin bağlanma stilleri, anne baba tutumları ve sosyal destek algılarını inceledikleri çalışmalarında madde kullanım bozukluğu olan bireylerin madde kullanım bozukluğu olmayan bireylere göre daha yüksek düzeyde korkulu ve kayıtsız bağlandıkları; daha düşük düzeyde güvenli ve saplantılı bağlandıkları sonuçlarını elde etmişlerdir.

Cömert ve Ögel (2014) madde kullanan ergenlerin bağlanma stillerini inceledikleri çalışmalarında en fazla görülen bağlanma stilinin %48 ile kayıtsız bağlanma olduğu; anne-babaya güvensiz bağlanma, olumsuz anne-baba tutumu ve yetersiz sosyal desteğin madde kullanımı açısından risk oluşturduğu sonuçlarını elde etmişlerdir.

Arslan (2015) madde kullanımı ile bağlanma stilleri ve erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında alkol kullanan bireylerin kaygılı bağlanma stiline, uyuşturucu madde kullanan bireylerin ise kayıtsız bağlanma stiline sahip olduğu sonuçlarını elde etmiştir.

Sümer ve arkadaşları (2015) bağlanma ve bağımlılık ilişkisini kuramsal çerçevede derleme yöntemiyle inceledikleri çalışmalarında bağlanma kaygısı ve kaçınma boyutlarının dayandığı aşırılaştırma ve savunucu duygu düzenleme stratejilerinin farklı nedenlerle bağımlılığı pekiştirdiği sonuçlarını elde etmişlerdir.

Bülbül (2016) madde kullanma eğilimi, bağlanma stilleri, aile yapısı ve umutsuzluk arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında madde kullanma eğiliminin umutsuzluk ve bağlanma stillerinden saplantılı bağlanma stili ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu sonuçlarını elde etmiştir.

İnanç (2017) madde kullanım bozukluğu ile bağlanma stilleri ve mizaç özellikleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında madde bağımlısı yetişkin bireylerin çoğunlukla güvenli bağlanma stiline sahip oldukları sonuçlarını elde etmiştir.

2.3. İlişki Bağımlılığı

İlişki bağımlılığı kavramı yirminci yüzyılın ikinci yarısına doğru alkol ve madde bağımlılığı tedavilerinde kullanılmaya başlamakla birlikte yirminci yüzyılın sonlarında romantik ilişkilerdeki aşırılığı ifade etmek amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. İlk kullanıldığı yıllarda madde bağımlısı olmayan eşin, madde bağımlısı olan eşini sosyal ilişkilerinde yalnız bırakmayıp korumacı yaklaşım sergilemesi ilişki bağımlılığı olarak ifade edilmiştir. Alkol bağımlısı eşinin bağımlının tüm ihtiyaçlarını karşılayarak farkında olmadan eşinin madde ya da alkol bağımlılığını devam ettirmesine yardımcı olmakla aslında ilişki bağımlısı olduğunu gösterdiği kabul edilmektedir. Genellikle erkeğin bağımlı olduğu ve kadının bağımlılığı teşvik edici ve ilişkiyi devam ettirici tutumu nedeniyle kadınlar ilişkisi bağımlısı olarak değerlendirilmiştir. Bilimsel anlamda ilk tanımı ise ilişki bağımlılığına yönelik yapılan konferansta yapılmış ve "bireyin benlik değerini artırma amacıyla başkalarının düşüncelerine rahatsız edici bir biçimde bağımlı olma" olarak yapılmıştır (Fischer, Spann ve Crawford 1991).

İlişki bağımlılığının genel bir tanımında tatmin edilemeyen ilişkiden söz edilmekte ve ilişki bağımlısı bireyler terkedilme korkusu olan, ilişkinin devamı için ilişki kurduğu kişiyi sürekli kontrol altında tutmaya çalışan, diğerinin ihtiyaçlarını öncelikli olarak gören, ilişkideki tüm sorunlarda kendisini suçlayan ve bu durumdan pişmanlık duyan kişiler olarak kabul edilmektedir. İfade edilen konulardaki takıntısı nedeniyle

obsesif durumdan söz edilmekte ve ilişkisine bağımlılık duyulan kişiden ayrılma durumunda yoksunluk yaşanabileceği belirtilmektedir (Rusnáková 2014).

İlişki bağımlılığının daha çok romantik ilişkiler üzerinden değerlendirildiği sevgi bağımlılığı olarak da ele alındığı görülmektedir. Bireyin temel ihtiyaçlarından olan güvenlik, ait olma, kimlik gibi ihtiyaçlarını başka biri üzerinden saplantılı bir şekilde karşılama çabası olarak görülmektedir. Sevgi duygusunun karmaşıklığı nedeniyle bireyin duygularında meydana gelen düzensizlik yanlış anlaşılma, reddedilme veya saptırılma gibi manipülasyonlara maruz kalabilmektedir. Bu gibi durumlar veya neden olduğu kuşku nedeniyle bağımlı bir sevginin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Birey böyle bir durumun ortaya çıkaracağı acıyı dindirmek için sevgi objesine bağımlı olmaktadır. Bu durum madde bağımlılığında olduğu gibi doyum etkisi yaratmakta ve bu nedenle ilişki bağımlılığı, madde bağımlılığı ile eşdeğer görülmektedir (Schaeffer 2013).

Bireyin ihtiyaç duyduğu güvenlik ve ait olma gibi duygular tatmin edilmediğinde mutsuz ve boşlukta hissetmekte ve sevgi duyduğu kişiye bağlanarak bu duyguları yaşama isteği doğmaktadır. Başlangıçta çok da sağlıksız olmayan bu ilişki ortak bir deneyim olmaktan çıktığında, diğer bir ifadeyle tek taraflı olduğunda birey için ilişki, istek ve ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik bir araç olmaktadır. İlişki bağımlılığı olarak ifade edilen böyle bir durumda birey diğerine karşı aşırı tepki göstermekte, aşırı özveride bulunmakta ve ilişkili olduğunu düşündüğü kişiden aşırı beklentiler içine girmektedir. İlişki bağımlılığını "bireyin yaşamındaki boşluk duygusunu gidermek için karşısındakinden güven beklentisi, yaşamının anlamı için tek kaynak olarak görme" olarak tanımlamak mümkün olmaktadır. Bu bağlamda ilişkinin her iki taraf için veya tek taraflı olarak zor ve çatışmalı olması muhtemeldir (Bireda 1999).

İlişki bağımlılığı tanımları yapılırken karakteristik özellikleri veya diğer bir ifadeyle belirtileri de dile getirilmektedir. Yapılan tanımlar eşliğinde bir ilişkide ilişki bağımlılığından söz edilmesi için çarpık düşünceler (inkar veya asılsız), çarpık duygular (duygusal baskı kurma), çarpık davranışların (zorlama tutum ve davranışlar) varlığının ilişki bağımlılığı teşhisi için gerekli olduğu ifade edilmektedir. Ancak bu belirtilere bireyin özsaygı eksikliği, fiziksel veya psikolojik diğer rahatsızlıkları değerlendirilmelidir (Bynum ve ark 2012).

İlişki bağımlılığını aşk bağımlılığı bağlamında ele alan tanımlarda ise bağımlılığın karakteristik özellikleri etki altında olma, tolerans, bağımlılık, yoksunluk, takıntı,

kompulsif davranışlar, gizlilik, kişilik değişimi ve bağımlılık olarak ifade edilmektedir. İfade edilen özelliklere risk alma, kontrol kaybı ve gerçekliğin çarpıtılması gibi özelliklerin de eklendiği görülmektedir. Eklenen özellikler ile birlikte ilişki bağımlılığı yapıca ve yıkıcı olmak üzere iki boyutta ele alınmaktadır. İlişki bağımlılığına ilişkin ifade edilen diğer özellikler umutsuzluk, duygusal bağımlılık, idealleştirme olduğu görülmektedir (Sussman 2010).

Amerikan Bağımlılık Merkezi'nin ilişki bağımlılığına ilişkin tanımı ve ifade ettiği karakteristik özellikler ise daha spesifik olarak karşımıza çıkmaktadır. İlişki bağımlılığı ile aşk bağımlılığının ayırt edildiği tanımlarda bireyin fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını gidermek için ortaya çıkan bağımlılık durumundan söz edilmektedir. Fiziksel bağımlılık olarak madde (sigara, alkol, uyuşturucu) bağımlılığı gösterilmekte; psikolojik bağımlılık açısından ise aşk başta olmak üzere diğer kişilere karşı duyulan bağlılık duygusu ifade edilmiştir. Madde bağımlılığının psikolojik bağımlılığa da neden olduğu dikkate alındığında aşk bağımlılığı ile madde bağımlılığının eşdeğer görülebileceği ifade edilmektedir. Sonuç olarak maddeye veya bireye karşı duyulan bağımlılık her iki durumda da ilişki bağımlılığı olarak ifade edilmektedir. Tanımlardaki ortak nokta ise fiziksel veya psikolojik bağımlılığın beyindeki nörokimyasallar ile ilişkili olabileceğine ilişkin yaklaşımdır. Zira ister madde bağımlısı ister aşk bağımlısı olsun her iki ilişki bağımlılığında da bağımlılık objesinden ayrı kalındığında yoksunluk ve bağımlılık objesi olmadan yaşayamama duygusu ortaya çıkmaktadır. Amerikan Bağımlılık Merkezi ilişki bağımlılığının hangi durumlarda olduğunu aşağıdaki kriterlere bağlamıştır (Amerikan Bağlılık Merkezi 2012):

- Birini gündelik hayatına müdahale edecek veya uygunsuz davranacak gözlemlemek,

- İlişkili olduğu kişiyi idealleştirmek, mükemmel veya tek doğru partner olarak düşünmek,

- Baştan çıkarıcı, boş sözler, şiddet veya kişiyi kontrol etmek veya onu ilişkide kalmaya ikna etmek için başka yollarla yalan söylemek veya manipüle etmek,

- Yalnız kaldığında değersizlik hissi gibi sıkıntılar yaşamak,

- İlişkinin durumuna göre neşeli veya depresif durumlar arasında gidip gelmek,

- Duygusal iniş ve çıkışları durdurmak için ilişkiden belirli sürelerde kaçınmak.

İlişki bağımlılığına yönelik yapılan akademik çalışmalarda farklı tanımlar da görülmektedir. Diğerine karşı samimi olmayan, korku ve güçsüzlük içeren, aşırı ilgi ve çarpık ilişkilerden oluşan ancak güven geliştirmeye yönelik olan ilişkiler ilişki bağımlılığı olarak ifade edilmiştir. Bu durumun ailedeki madde bağımlılığı, istismar, duygusal baskı gibi sağlıksız bağlanma ile ilişkilendirilebileceği ifade edilmektedir (Tousignant ve Sioui 2009).

İlişki bağımlılığının başka bir tanımında duyguları dışa vurmada yetersizlik ve diğerine karşı aşırı müdahaleci tutumdan söz edilmekte ve ilişki bağımlılığının ilişkilerde olumsuz durumlara neden olduğu ifade edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında ilişki bağımlılığının kişilik bozukluğu olarak tanımlanmasının mümkün olduğu da belirtilmektedir. Bu yaklaşıma göre takıntılı davranışlar eşlik eden güvensizlik, özsaygı yetersizliği ve kimlik arayışı başkalarının onayı ile giderilmeye çalışılmakta ve bu karşıdakini bunaltacak düzeyde bağımlılık içermektedir. Her ne kadar karşıdakini sürekli olarak memnun etme ve bu şekilde onay alma davranışı olarak sergilense de objeye bağımlı hale gelindiği gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır. Söz konusu bağımlılık objesi bazen madde, bazen kişi, bazen de tekrarlanan davranış (kompulsif davranışlar) olabilmektedir (Fischer, Spann ve Crawford 1991).

İlişki bağımlılığının psikolojik değerlendirmelerinde öğrenilmiş çaresizlik yaklaşımına da rastlanmaktadır. İlişkiyi kaybetme korkusuyla birey öz bildirimde bulunmaktan uzun süre uzak durmakta, kısa süreli rahatlamaya yönelmekte ve bir süre sonra yaşadığı kısa süreli hazlara çaresizce ihtiyaç duyduğunu düşünmektedir. Diğerinin ihtiyaçlarını karşılamak için aşırı enerji harcama, ilişkide sınır koymada zorlanma, sürekli olarak karşıdakinin onayına ihtiyaç duyma bu çaresizliğin bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Yapılan tanımlardan anlaşılacağı üzere ilişki bağımlılığının hangi açıdan ele alındığından bağımsız olmak üzere genel bir tanım yapılmak istendiğinde bireyin düşük benlik saygısı, sosyal kaygı, karşıdakini ve onunla ilişkisini kaybetme korkusu ile ilişkisini sürekli olarak kontrol altında tutma ve sürdürme çabasının ilişki bağımlılığı olduğu söylenebilir. Öğrenilmiş çaresizlik ilişki bağımlılığının süreklilik kazanması ile ilişkilendirilmekte ve bağımlılık objesine yönelik duygular bireyin çaresizliği içselleştirmesine neden olmaktadır (Kalkan 2008).

2.3.1. İlişki Bağımlısı Olan Bireylerin Özellikleri

İlişki bağımlılığının nedenleri üzerinde durulurken ortak düşünce kişilik özellikleri ile ilişkili olduğu yönündedir. Bireyin başkalarına gösterdiği ilginin kendisine olan ilgisinden yüksek olması, başkası adına sorumluluk alma ve aşırı koruyucu tutum ve davranışlar göstermesi zamanla sağlıklı ilişkiden uzaklaşmasına neden olmaktadır. İlişki bağımlılığında bireyin bu duruma gelmesine neden olan birçok faktörden söz edilmektedir. Bu faktörlerden çaresizlik, suçluluk, baskı, öğüt verme, kontrol etme, aldatma, yalan söyleme eğilimleri kişilik özellikleri ile açıklanabilmektedir. Sözü edilen faktörlerden kontrol etme davranışı yalnız kalma korkusundan kaynaklanmakta ve birey yalnız olduğunda hayatının devam etmeyeceği, kaybolmuşluk hissini yaşamaktadır. Yalnız kalma korkusuyla karşısındakine aşırı önem atfetmekte, kendinden daha fazla önem göstermekte ve samimi duygulardan kaçınmaktadır. Diğerinin ihtiyaçlarını önceliklemesi ile birlikte kendine verdiği değer azalmasına rağmen birey bunu değer artışı olarak görmekte ve gerçekçi olmayan bir özgüven yaşamaktadır. Bu duygunun diğer bir nedeninin de başkasının ihtiyaçlarını karşılamanın kendisinin vazgeçilmez olduğu yanılgısına ve terkedilmeyeceği düşüncesine dayanmaktadır (Beattie 2006).

İlişki bağımlılığında baskın bir korku olan terkedilme korkusu daha önceki yaşantılarda deneyimlenen terkedilme ile ilişkili olup yaşanan travmanın etkisi ile sonraki ilişkilere yansıyan güvensizlik, değersizlik ve utanç duygularının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bireyde öğrenilmiş çaresizliğin ortaya çıkmasına neden olan yetersizlik duygusu ilişkilerin dengesizleşmesine, yalnız olmaktan korkmaya ve reddedilme korkusuna eşlik etmektedir. Terkedilme korkusunun zincirleme etkisi ile ortaya çıkan diğer bir sonuç da bireyin uygun olmayan ilişkileri devam ettirme arzusu, her olumsuzluğa rağmen ilişkiyi koruma ve karşısındakini memnun etme davranışları sergileyerek korkudan uzaklaşma çabasına dönüşmektedir. Ancak terkedilme korkusu ile devam eden ilişki bağımlılığının sonuçları daha çok ilişkinin sona ermesi ile sonuçlanmaktadır (Lancer 2018).

Bireyin düşük benlik saygısı ilişki bağımlılığında etkili olan diğer bir kişilik özelliği olarak dile getirilmektedir. Düşük benlik saygısına korku, kaygı, depresif duygular, gerçek dışı düşüncelerin de eşlik ettiği bilinmektedir. Ancak çarpık duygu ve inanışların etkisi ile bireyin benmerkezci yaklaşımı sergilemesi, her sorunu çözebilecek tek kişi olarak kendisini görmesi de mümkündür. Düşük benlik saygısı ile

ilişkilendirilmesinin nedeni ise başkasının ihtiyaçları ile ilgilenerek kendi dünyasındaki boşluğu doldurma çabasından kaynaklanmaktadır. Birey bu çarpık düşünce ile başkasının sorumluluklarını almadığında veya ihtiyaçlarını karşılamadığında hiçbir sorunun çözülemeyeceği düşüncesiyle hareket etmekte ve kendini suçlama eğilimine girmektedir (Beattie 2006).

İlişki bağımlılığının üzerinde kişilik özelliklerinin etkisi açıklanırken bireyin çocukluğunda aile ortamında yaşadığı olumsuzlukların ana neden olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle aile bireylerinde madde kullanımının olması, ebeveynlerin yönetim şekli, ebeveynler arasındaki ilişkilerin niteliği, duygu ve düşüncelerini ifade ediş biçimleri, ailedeki diğer sorunlar bireyin kişilik özelliklerini ve ilerleyen yaşamında ilişkilere yaklaşımını şekillendirmektedir (Cox, Ketner ve Blow 2013).

Kişilik özellikleri arasında vurgulanan inkar mekanizması bireyin ilişki objesinin olumsuz davranışlarını görmezden gelmesi veya mantıklı hale getirme çabasını ifade etmektedir. Önceki bölümde ifade edildiği gibi alkolik eşin davranışlarını meşrulaştıran tutumlar bu mekanizmaya örnek gösterilebilir. İlişki bağımlısı birey partnerindeki bu tür olumsuz davranışları inkar etmekle birlikte kimi zaman da değiştirebileceği inancına sahip olmaktadır. Ancak her durumda olumsuz davranışın değişmeyeceği gerçeğini kabullenememe söz konusudur. İnkar mekanizması bireyin gerçeklerle yüzleşmesine engel olmakta, mevcut durumu koruma çabası içine girmesine neden olmaktadır (Morgan 1991).

İlişki bağımlısı bireylerin önceki ilişkilerinde veya farklı alanlardaki başarısızlıklarını yeni ilişkide telafi etme çabası olarak açıklanabilen yansıtma davranışı diğer bir karakteristik özellik olarak tanımlanmaktadır. Ancak burada ifade edilen ilişki bağımlılığı diğer tanımlardan farklı olarak madde bağımlısı bireyler ile yaşanmaktadır. Öncelikle ilişki bağımlısı bireyin çocukluk dönemindeki hayali düşünce, inkar gibi savunma mekanizmalarının yetişkinlikte özgeci ve benzeri savunma mekanizmalarına dönüştüğü ifade edilmektedir. Madde bağımlısı bireylerde ise bu savunma mekanizmalarının geliştirilemediği kabul edilmektedir. Bu durumda ilişki bağımlısı birey aradığı ilişkiyi madde bağımlısı bireylerde bulabilmektedir. Çünkü ilişki bağımlısı birey karşısındakinin onayını aradığından her türlü incinmeye ve zarar görmeye katlanabilmekte, ilişkiyi devam ettirmek için olağanüstü çaba göstermektedir (Beattie 2006).

İlişki bağımlılığına ilişkin literatürdeki tanımlar dikkate alındığında bireyin "kendine ya da diğerlerine güven eksikliği, yargılayıcı olma, yalanlama ve dürüst davranmama, duyguları tanımlamakta zorluk, duyguları dışavurumda zorluk/yetersiz iletişim, esneklikten uzak olma ve değişime uyum sağlamada zorluk, karar vermekte zorluk, düşük öz-saygı, inkar, takıntılı davranışlar sergileme, korku, cinsel sorunlar yaşama, öfke, ilerleyen sağlık sorunları, aşırı baskıcılık/kendi dışında diğerlerinin ihtiyaçlarına yönelik sorumluluk alma, kontrol ihtiyacı, sınır koyamama ve samimiyetsizlik, onay ihtiyacı" özellikleri ilişki bağımlılığının bireysel faktörleri olarak sıralanmaktadır. Bireysel özelliklerin neden olduğu ilişki bağımlılığında duyguları ifade etmekte zorluk, başkalarına aşırı odaklanma, düşük benlik saygısı ve ilişkilerde amaca odaklanma gibi olumsuz davranışların ortaya çıktığı vurgulanmaktadır (Tanhan ve Mukba 2014).

2.3.2. İlişki Bağımlılığının Gelişim Süreci ve Aşamaları

DSM-5'te "bağımlı kişilik bozukluğu" olarak ifade edilen ilişki bağımlılığının genç yetişkinlerde belirginleşmekle birlikte ergenlikte de ortaya çıkabileceği belirtilmiştir. Ebeveynlerin tipik olarak davranışları düzenleme veya özgürlükleri azaltma çabasına karşın ergenlerde karşı direnç olarak özerklik davranışı görülmektedir. Ancak bu davranışların aşırı derecede baskılanması durumunda bireyin fonksiyonel kusurları ortaya çıkmakta, bağımsız iş yapabilme becerileri zarar görmekte ve sonuç olarak bağımlı kişilik bozukluğu ortaya çıkabilmektedir. Cinsiyet faktörünün bu olumsuzlukta önemli bir etki olduğu ve kız çocukların daha fazla etkilendiği ifade edilmektedir. Diğer risk faktörleri olarak çocuk ve ergenler için uygun olmayan kararların alınması, karar alma konusunda çocukların teşvik edilmemesi veya ailenin kararlarına bağımlı hale getirilmesi gösterilmektedir (APA 2013).

Ailenin aşırı müdahaleci tutumu, tutarsız davranışlarının yanı sıra bireyin çocukluktan itibaren aile ortamından uzaklaşması da ilerde yaşayacağı ilişkilere zarar vermektedir. Aile içinde bireyler arası davranışlar, ebeveynlerin aile içi ilişkilerdeki tutumları veya çocuk ve ergenlerin bu tutum ve davranışları algılayış biçimleri ilişki bağımlılığının önemli nedenleri arasında gösterilmektedir. İlişki bağımlısı olan bireylerin geçmiş yaşantılarına yönelik değerlendirmeler incelendiğinde reddedilme korkusu, ilişkilerde çatışma yönetimi, çarpık duygu ve düşüncelerin çocukluk ve ergenlikte aile

içinde algılanan veya yaşanan duygu ve düşüncelerle ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Daire, Jacobson ve Carlson 2012).

Çocukluktan itibaren bireyin yaşadığı korku ve utanç duygusunun bireyin ilişkilerini şekillendirdiği de ifade edilmektedir. Birey çocukluğundan itibaren süreklileşen bu duyguları aşabilmek amacıyla sürekli olarak mükemmel olma çabasına girmekte ve farkında olmadan benlik saygısını kaybetmektedir. Sürekli olarak düşük kalan benlik saygısı kişiliğin oluşmasına engel olmakta ve ilişkilerinde bu eksikliği gidermeye çalışmaktadır. Sözü edilen kaygı durumları daha çok aile içinde yaşanmakta ve birey bu korku ile yüzleşmediği sürece ilişki bağımlılığı süregelmektedir (Cox, Ketner ve Blow 2013).

İlişki bağımlılığının oluşum ve gelişiminin mükemmeliyetçilik özelliği ile ilişkilendirilmesinde aile içi ihmal ve istismar gibi davranışlar neden olarak gösterilmektedir. Bireyin maruz kaldığı olumsuz davranışlara karşı geliştirdiği bir savunma mekanizması olan mükemmeliyetçi tutum ve davranışlara düşük benlik saygısının da eşlik ettiği, baskı ve zorluklar karşısında bireyin yaşadığı korku ve kaygıyı gidermek için ilişki bağımlılığı geliştirdiği ifade edilmektedir (Taşkıntuna ve Özçürümez 2011).

İlişki bağımlılığının oluşum ve gelişimine ilişkin yapılan tüm değerlendirmelerin ortak noktası bağımlılığa neden olan bilişsel veya duygusal nedenlerin geçmişten geldiği yönündedir. Bilişsel, gelişimsel veya davranışsal yaklaşımlar göstermektedir ki bireyin geçmişten gelen duygusal sorunları, gerçek dışı veya çarpık inanışları, yaşadıkları duygusal veya fiziksel travmalar ilişkilerini yönlendirmektedir. Zira yaşanan olumsuzluklara karşı bireyin doğal olarak savunma mekanizmaları geliştirme çabası her zaman sonuç vermeyebilir. Böyle bir durumda birey istenmeyen savunma mekanizması geliştirmekte ve bu savunma yöntemleri bireye yönelme, karşı durma veya uzaklaşma ile sonuçlanmaktadır. İlişki bağımlılığının ortaya çıkışı da bireye yönelme savunma mekanizmasının kullanılmasının sonucudur. İlişki bağımlılığına yönelen bireyler yalnız kalmak istemeyen, yalnızlıktansa başkasına bağlanmayı tercih eden ve hepsinden önemlisi bu davranışları sergilerken çocukluk deneyimlerini kopyalayan bireyler olarak görülmektedir (Morgan 1991).

2.3.3. Madde Bağımlılığı ile İlişki Bağımlılığı İlişkisi

Havaçeliği (2013) partner ilişkilerindeki ilişki bağımlılığı ile madde kullanımı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında ailede madde kullanımı ile ilişki bağımlılığı arasında ilişki olduğu ve madde bağımlısı anne-baba ile kurulan ilişkinin bireyin yaşamı boyunca kuracağı ilişkilerde ve ilişki bağımlılığı davranışında etkili olduğu sonuçlarını elde etmiştir.

Gomez ve Delgado (2003) madde kullanım bozukluğu olan bireyler ile duygusal ilişki yaşayan bireylerin ilişki bağımlılığını inceledikleri çalışmalarında madde bağımlısı olan ve onlarla ilişkili olan bireylerin ilişki bağımlılıklarının yüksek düzeyde olduğu sonuçlarını elde etmişlerdir.

Sher (1997) alkol bağımlısı bireylerin olduğu ailelerde yetişen bireylerin duygusal ilişki kurmakta güçlük çektikleri ve yetişkinliklerinde ilişkisi bağımlısı olma riski taşıdıkları sonuçlarını elde etmişlerdir. Çalışmada ayrıca diğer bireylerle düşük iletişim ve düşük özgüvene sahip oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Rusnáková (2014) eşi alkol bağımlısı olan kadınlarla gerçekleştirdiği çalışmasında alkol bağımlısı eşlerin ilişki bağımlılıklarının yüksek olduğu, bilişsel ve duygusal yaklaşımlarının katı ve değişmez göründüğü; sorunlar karşısında depresif tepkiler verdikleri sonuçlarını elde etmiştir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Tipi

Bu araştırma; madde bağımlısı bireylerde bağlanma stilleri ve ilişki bağımlılığı arasındaki ilişkiyi ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla nicel araştırma kapsamında tanımlayıcı ve ilişki arayıcı araştırma tasarımına göre gerçekleştirildi.

3.2. Araştırma Soruları

- Araştırmaya katılan bireylerde bağlanma stilleri nasıldır?

- Araştırmaya katılan bireylerde ilişki bağımlılığı ne düzeydedir?

- Araştırmaya katılan bireylerde bağlanma stilleri ile ilişki bağımlılığı arasındaki ilişki nedir?

- Araştırmaya katılan bireylerde bağlanma stilleri ve ilişki bağımlılığını etkileyen faktörler nelerdir?

3.3. Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma İstanbul ilinde yer alan özel bir hastanede gerçekleştirildi ve araştırma verileri 15 Nisan- 30 Ekim 2018 tarihleri arasında toplandı.

3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, İstanbul ilinde yer alan özel bir hastanenin son bir yılda AMATEM servisinde yatarak ya da AMATEM polikliniğinde ayaktan tedavi alan 1405 erkek birey oluşturdu.

Örneklemi ise, olasılıklı örnekleme yöntemlerinden basit rastlantısal örnekleme yöntemi ile (evren sayısı bilinen örneklem sayısı hesaplama yöntemi olan $n= N*t^2*p*q / d^{2*} (N-1) + t^2*p*q$ formülü ile hesaplanan) 0,80 power (test gücü), %5 (0,05) hata payı ve %95 güven düzeyi ile seçilen 18 yaş üstü 385 madde bağımlısı erkek birey oluşturdu.

Örnekleme Alınma Kriterleri:

- Madde bağımlısı olma

- 18 yaşından büyük olma

Örneklemden Dışlanma Kriterleri:

- Okuma- yazma bilmeme

- Mental retardasyon tanısı almış olma (Wiscr testinden 90 puan altında alanlar)

- Bağımlılık dışında başka bir psikiyatrik bozukluğun olması (herhangi bir psikiyatrik ek tanı almış olanlar - hasta dosyası kontrol edilerek belirlendi).

3.5. Veri Toplama Araçları

Veriler "Kişisel Bilgi formu", "Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği" ve "Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II" kullanılarak toplandı.

3.5.1. Kişisel Bilgi Formu:

Katılımcıların ve ailelerinin sosyo-demografik özelliklerini belirlemeye yönelik 25 sorudan oluşan form konuyla ilgili literatür bilgisi (Sümer ve Güngör 1999; Davis 2001; Akınoğlu 2002; Niemz ve ark. 2005; Sümer 2006) doğrultusunda oluşturuldu (EK 4).

Kişisel bilgi formu; katılımcıların sosyo demografik özellikleri ile ilgili olarak yaş, eğitim durumu, çalışma durumu, ekonomik durum, aile yapısı, ebeveynlerin sağ olma durumu, ebeveynlerin birlikte olma durumu, ebeveynlerin eğitim durumu, ebeveynlerin çalışma durumu, ailede sigara-madde kullanan aile üyesinin olup olmadığı, kaçıncı çocuk olduğu, romantik bir ilişkisi olup olmadığı, varsa süresi, kişilik tipini nasıl algıladığı ile ilgili sorulardan oluştu.

3.5.2. Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği (SFİBÖ):

Bireylerin yaşadığı ilişkide bağımlılık düzeyini ölçmek için 6'lı likert tipte yanıtlanan 16 sorudan oluşan ölçek Fischer, Spann ve Crawford (1991) tarafından geliştirilmiştir. İlişki Bağımlılığı Ölçeğinde, ilişki bağımlılığı için yapılan tanımlara uygun biçimde, "kendinden çok diğerlerinin ihtiyaçlarına odaklanma", "diğerleri adına sorumluluk alma", "hayır diyememe" gibi literatürde sıklıkla yer alan karakteristik özelliklere yer verilmiştir. Türkçe uyarlaması Tanhan ve Mukba (2014) tarafından yapılmıştır (EK 5). Uyarlama çalışması yapılan ölçeğin güvenirliğini ölçmek amacıyla araştırmanın örneklem grubundaki 1409 kişiye uygulanan ölçeğin iç tutarlılığına, Cronbach alpha katsayısı hesaplanarak bakılmış ve ölçeğin yeterli düzeyde güvenilir

olduğu sonucu bulunmuştur. Ölçeğin Cronbach alpha katsayısı üç farklı üniversite öğrenci grubu ile yapılan güvenirlik çalışmasında sırayla .77, .73 ve. 80 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada Cronbach alpha değeri 0,663 olarak bulundu. Ölçeğin 5. ve 7. maddeleri "ters madde" özelliği taşımakta ve 6'dan 1'e kadar değişen puanlama uygulanmaktadır. Ölçekten en az 16, en fazla ise 96 puan alınabilmektedir. Ölçekten yüksek puan alınması, ilişki bağımlılığı düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir (Tanhan ve Mukba 2014).

3.5.3. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II (YİYE II):

Fraley ve arkadaşları (2000) tarafından yetişkin bağlanma boyutlarının ölçümü için geliştirilen "Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II" kaygı ve kaçınma boyutlarını ölçen toplam 36 maddeden oluşmaktadır. Yedili likert tipi (1=hiç katılmıyorum, 7=tamamen katılıyorum) cevaplanan ölçek, ilgili boyutları ölçen maddeler ayrı ayrı toplanıp ortalamaları alınarak değerlendirilmektedir. Türkçe uyarlaması Selçuk ve arkadaşları (2005) tarafından yapılmıştır (EK 6). Ölçeğin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı kaçınma alt boyutu için 0,90; kaygı alt boyutu için 0,86 olup ölçek yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahiptir. Bu çalışmada YİYE-II ölçeğinin toplam Cronbach alpha değeri 0,889 olarak bulundu.

Sümer (2006), Türkiye'de kullanılan yetişkin bağlanma ölçeklerinin ("İlişkiler Anketi İA", "İlişki Ölçekleri Anketi İÖA ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri YİYE") bir karşılaştırmasını yapmış ve bağlanmayı boyut düzeyinde ölçen YİYE'nin en iyi psikometrik özelliklere sahip olduğunu belirtmiştir. YİYE-II'nin daha yüksek ölçüm duyarlılığına sahip olması nedeniyle diğer ölçeklerden daha yüksek düzeyde ölçüm gücüne sahip olduğu belirtilmektedir ve uyarlama çalışmasını yapan yazarlar araştırmacılara yetişkin bağlanması araştırmalarında YİYE-II'yi kullanmalarını önermektedir.

3.6. Verilerin Toplanması

Çalışma kapsamında katılımcılara araştırmanın amacı hakkında bilgi verilerek, sözlü ve yazılı onamlarının alınmasının ardından araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu, "Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği" ve "Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II"'ni özbildirim yolu ile doldurmaları istendi. Formların doldurulma işlemi 20-30 dakikada tamamlandı.

3.7. Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen bulgular, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 21.0 programı kullanılarak değerlendirildi. Program lisansı "İstanbul Üniversitesi Bilgi İşlem Daire Başkanlığı Yazılım Lisans Sunucusu" tarafından alındı (http://bilgiislem.istanbul.edu.tr/tr/yalis/SPSS/SPSS21%20Windows).

Değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Shapiro Wilks testi ile değerlendirildi. Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotların (ortalama, standart sapma, frekans) yanı sıra niceliksel verilerin iki grup arası değerlendirmelerinde Student-t testi kullanıldı. Niceliksel verilerin ikiden fazla grup arası değerlendirmelerinde Tek Yönlü ANOVA testi, farklılığa neden olan grubun tespitinde ise Tukey HSD post-hoc testi kullanıldı. Niceliksel veriler arasındaki ilişkinin değerlendirilmesinde Pearson korelasyon analizi kullanıldı. Anlamlılık $p<0,05$ düzeyinde değerlendirildi.

3.8. Etik Konular

Araştırmaya başlamadan önce İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 10/04/2018 tarihinde 135575 sayılı etik kurul onayı alındı (EK 1). Araştırmanın yapıldığı hastaneden kurum izni alındı (EK 2). Katılımcılar veri toplamaya başlamadan önce araştırma hakkında bilgilendirildi ve onamları alındı (EK 3).

Veri toplama araçlarının kullanımı için "Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı"için Uzm.Psk.Dan.Gamze MUKBA'dan (EK 7) izin alındı.

"Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II" için sorumlu yazar, izin alınmasına gerek olmadan kullanılabileceğini belirtti.

3.9. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

İstanbul ilinde bulunan özel bir hastanenin AMATEM servisinde yatarak veya AMATEM polikliniğinde ayaktan tedavi gören madde bağımlısı erkek bireylerin veri toplama araçlarına verdiği yanıtlarla ve veri toplama araçlarının kapsadığı boyutlarla sınırlıdır. Çalışmanın yapıldığı AMATEM yataklı servisi sadece erkek hasta kabulü yaptığından kadın katılımcılara ulaşılamadı.

4. BULGULAR

Çalışma, yaşları 18 ile 60 yaş arasında değişmekte olup, ortalaması 29,09±6,94 ve medyanı 27 yaş olan 385 erkek katılımcı ile yapıldı. Katılımcılara ilişkin genel özelliklerin dağılımı Tablo 4-1'de verildi.

Tablo 4:1 Katılımcıların bireysel özelliklerinin dağılımı (N=385)

Bireysel Özellikler			n	%
Yaş grubu		30 yaş altı	240	62,3
		30 yaş ve üzeri	145	37,7
Eğitim durumu		İlköğretim mezunu	140	36,4
		Lise mezunu	124	32,2
		Eğitim terk	111	28,8
		Lisans mezunu	10	2,6
Eğitim terk süre (n=111)		9 yıl altı	52	47,7
		9 yıl ve üzeri	59	52,3
Terk edilen eğitim durumu (n=111)		İlkokul	10	9,0
		Ortaokul	42	37,8
		Lise	32	28,8
		Üniversite	27	24,3
Çalışma durumu		Düzenli işi var	210	54,5
		Geçici işi var	25	6,5
		Çalışmıyor	150	39,0
Anne-Baba		Birlikte	259	67,3
		Ayrı	51	13,2
		Anne vefat	10	2,6
		Baba vefat	60	15,6
		Anne ve baba vefat	5	1,3
Ekonomik durum		İyi	73	19,0
		Orta	201	52,2
		Kötü	111	28,8
Kişilik tipi		İçi dönük	162	42,1
		Dışa dönük	80	20,8
		Hem içe hem dışa dönük	113	29,4
		Sinirli	30	7,8
Sigara kullanımı		İçmiyor	10	2,6
		Günde 1-10 adet	9	2,3
		Günde 10-20 adet	218	56,6
		Günde 20 adetin üzerinde	148	38,4
Ailedeki sıra		İlk çocuk	131	34,0
		Ortanca veya ortancalardan biri	109	28,3
		Son çocuk	145	37,7
Meslek	Düzenli işi olanlar	Esnaf	106	50,5
		İşçi	42	20,0
		Özel sektör	41	19,5
		Serbest çalışan	15	7,1
		Memur	6	2,9
	Geçici işi olanlar	İşçi	16	64,0
		Serbest çalışan	5	20,0
		Esnaf	4	16,0
Yaşamın herhangi bir döneminde romantik ilişki olması		Evet	383	99,5
		Hayır	2	0,5
Şu anda biriyle romantik bir ilişki yaşama durumu		Evet	201	52,2
		Hayır	184	47,8
			Min-Maks	Ort.±SS
• Şu anki ilişki süresi (n=201) (yıl)			0,20-33	5,75±5,35 (4)
• En uzun süreli romantik ilişki süresi (n=383) (yıl)			0,20-33	5,10±4,40 (4)
• Şu anki ilişkiye güvenme derecesi			1-10	6,94±3,12 (8)

Katılımcıların %62,3'ünün (n=240) 30 yaş altında olduğu, %32,2'sinin (n=124) lise mezunu olduğu, %54,5'inin (n=210) düzenli işinin olduğu, %67,3'ünün (n=259) anne ve babasının birlikte olduğu, %47,8'inin (n=184) annesinin ilkokul mezunu olduğu, %49,1'inin (n=189) babasının ilkokul mezunu olduğu, %37,7'sinin (n=145) ailedeki son çocuk olduğu saptandı. Araştırmaya katılan bireylerin %52,2'sinin (n=201) orta derecede ekonomik durumunun olduğu saptandı. Eğitim terk olan 111 katılımcının ise eğitim terk süreleri 2 ile 14 yıl arasında değişmekte olup, ortalaması 8,96±2,21 ve medyanı 9 yıl olarak saptandı. Bu katılımcıların %52,3'ünün (n=58) eğitim terk süresi 10 yılın altındadır. Ayrıca bu katılımcıların %37,8'inin (n=42) eğitimini ortaokul öğrenimi sırasında terk ettiği saptandı.

Katılımcıların meslek durumları incelendiğinde düzenli işi olanların %50,5'inin (n=106) esnaf, %20'sinin (n=42) işçi, %19,5'inin (n=41) özel sektör çalışanı, %7,1'inin (n=15) serbest çalışan ve %2,9'unun (n=6) memur olduğu saptandı. Geçici işi olanların ise %64'ünün (n=16) işçi, %20'sinin (n=5) serbest çalışan ve %16'sının (n=4) esnaf olduğu saptandı.

Katılımcıların %34,5'inin (n=133) ailesinde sigara dışında alkol veya madde bağımlısı olduğu ve bu kişilerin %78,9'unun (n=105) alkol, %5,3'ünün (n=7) madde ve %15,8'inin (n=21) hem alkol hem de madde bağımlısı olduğu saptandı.

Katılımcıların yakın ilişki deneyimlerine ait bulgular incelendiğinde; %99,5'inin (n=383) yaşamının herhangi bir döneminde romantik ilişkisinin olduğu ve bu kişilerin en uzun yaşadığı ilişki sürelerinin 0,20 ile 33 yıl arasında değişmekte olup, ortalamasının 5,10±4,40 ve medyanının 4 yıl olduğu saptandı.

Katılımcıların %52,2'sinin (n=201) şu anda biriyle romantik ilişki yaşadığı ve bu kişilerin ilişki sürelerinin 0,20 ile 33 yıl arasında değişmekte olup, ortalamasının 5,10±4,40 ve medyanının 4 yıl olduğu saptandı.

Katılımcıların şu anki ilişkilerine güvenme derecelerinin 1 ile 10 arasında değişmekte olup, ortalamasının 6,94±3,12 ve medyanının 8 olduğu saptandı.

Tablo 4:2 Katılımcıların ailesel özelliklerinin dağılımı

Ailesel Özellikler		n	%
Aile tipi	**Çekirdek aile**	279	72,5
	Geniş aile	20	5,2
	Parçalanmış aile	51	13,2
	Diğer (vefat)	35	9,1
Aile yapısı	**Demokratik**	104	27,0
	Katı, kuralcı	80	20,8
	Aşırı koruyucu	153	39,7
	Soğuk/ilgisiz	48	12,5
Aile ile iletişim ve ilişki şekli	**İyi**	144	37,4
	Orta	125	32,5
	Kötü	116	30,1
Anne-Baba	**Birlikte**	259	67,3
	Ayrı	51	13,2
	Anne vefat	10	2,6
	Baba vefat	60	15,6
	Anne ve baba vefat	5	1,3
Anne eğitim durumu	**Okur-yazar değil**	79	20,5
	Okur-yazar	32	8,3
	İlkokul mezunu	184	47,8
	Ortaokul mezunu	55	14,3
	Lise mezunu	31	8,1
	Üniversite mezunu	4	1,0
Baba eğitim durumu	**Okur-yazar değil**	29	7,5
	Okur-yazar	25	6,5
	İlkokul mezunu	189	49,1
	Ortaokul mezunu	75	19,5
	Lise mezunu	50	13,0
	Üniversite mezunu	17	4,4
[1]Anne mesleği (n=370)	**Ev içi gelir getiren**	6	1,6
	Ev içi gelir getirmeyen	257	69,5
	Ev dışı gelir getiren	105	28,4
	Emekli	2	0,5
[2] Baba mesleği (n=320)	**İşsiz**	8	2,5
	Emekli	108	33,8
	İşçi	54	16,9
	Memur	11	3,4
	Serbest çalışan	139	43,4
Anne/babadan herhangi bir nedenle ayrı yaşanılan dönem olması	**Hayır**	321	83,4
	Anne	10	2,6
	Baba	28	7,3
	Anne-Baba	26	6,8
Anne/babadan ayrı kalma nedenleri (n=64)	**Boşanma**	28	43,8
	Meslek gereği	16	25,0
	Vefat	16	25,0
	Eğitim	2	3,1
	Cezaevi	1	1,6
	Evden kaçma	1	1,6
0-1 yaş arasında bakımı üstlenen kişi	**Anne**	367	95,3
	Baba	2	0,5
	Babaanne	6	1,6
	Bakıcı	7	1,8
	Teyze	3	0,8
Ailede sigara kullanımı	**Hayır**	74	19,2
	Sadece baba	80	20,8
	Sadece anne	37	9,6
	Hem anne hem baba	78	20,3
	Kardeşler	116	30,1
Ailede sigara dışında alkol veya madde bağımlısı olma durumu	**Evet**	133	34,5
	Hayır	252	65,5
Ailede fiziksel ya da ruhsal rahatsızlık olma durumu	**Evet**	17	4,4
	Hayır	368	95,6
		Min-Maks	**Ort±SS (Medyan)**
Anne/babadan ayrı kalınan süre (n=64) (yıl)		0,5-47	12,23±10,42 (10)

[1]Annesi vefat etmiş 15 kişi dahil edilmedi *[2]Babası vefat etmiş 65 kişi dahil edilmedi.*

Katılımcıların ailesel özelliklerinin dağılımı incelendiğinde (Tablo 4:2) %69,5'inin (n=257) annesinin ev içi gelir getirmeyen bir işe sahip olduğu, %49,1'inin (n=157) babasının diğer mesleklere sahip olduğu saptandı. Babalara ilişkin diğer mesleklerin dağılımı incelendiğinde; diğer mesleklere sahip olan babalarının %59,9'unun (n=94) esnaf, %21'inin (n=33) serbest çalışan, %14'ünün (n=22) işçi, %4,5'inin (n=7) özel sektör çalışanı ve %0,6'sının (n=1) memur olduğu saptandı.

Katılımcıların %2,6'sının (n=10) annesinden, %7,3'ünün (n=28) babasından ve %6,8'inin (n=26) hem anne hem de babasından ayrı bir dönem yaşadığı saptandı. Bu kişilerin ayrı yaşama süreleri 0,5 ile 47 yıl arasında değişmekte olup, ortalaması 12,23±10,42 ve medyanı 10 yıldır. Ayrıca bu kişilerin %43,8'inin (n=28) boşanma nedeniyle ayrı yaşadıkları saptandı.

Katılımcıların %95,3'ünün (n=367) 0-1 yaş arasında annesinin bakımını üstlendikleri, %72,5'inin (n=279) çekirdek aile tipine sahip olduğu, %39,7'sinin (n=153) aşırı koruyucu aile yapısına sahip olduğu, %37,4'ünün (n=144) ailesiyle iletişim ve ilişki şeklinin iyi derecede olduğu, %56,6'sının (n=218) günde 10-20 adet sigara içtiği, %30,1'inin (n=116) kardeşlerinin sigara kullandığı ve %42,1'inin (n=162) kişilik tipini içe dönük olarak tanımladığı saptandı.

Katılımcıların %4,4'ünün (n=17) ailesinde fiziksel veya ruhsal rahatsızlıkların görüldüğü saptandı. Bu kişilerin 52,9'unun (n=9) fiziksel, %35,3'ünün (n=6) ve %11,8'inin (n=2) hem fiziksel hem de ruhsal rahatsızlıklarının olduğu saptandı.

Tablo 4:3 Katılımcıların bağlanma ve ilişki bağımlılığı puanlarının dağılımı (N=385)

Ölçekler	Alt Boyutlar	Min-Maks	Ort±SS (Medyan)
SFİBÖ	**Toplam**	25-84	53,62±10,62 (53)
YİYE II	**Kaçınmacı Bağlanma**	1,00-6,11	3,12±1,02 (2,94)
	Kaygılı Bağlanma	1,67-6,61	3,79±0,96 (3,72)

SFİBÖ toplam puanları 25 ile 84 arasında değişmekte olup, ortalaması 53,62±10,62 ve medyanı 53 puandır. YİYE II Kaçınmacı Bağlanma boyutu puanları 1 ile 6,11 arasında değişmekte olup, ortalaması 3,12±1,02 ve medyanı 2,94'tür. YİYE II Kaygılı Bağlanma boyutu puanları 1,67 ile 6,61 arasında değişmekte olup, ortalaması 3,79±0,96 ve medyanı 3,72'dir.

Tablo 4:4 Katılımcıların bağlanma ve ilişki bağımlılığı puanlarının ilişkisi

YİYE II	SFİBÖ	
	r	p
Kaçınmacı Bağlanma	**0,384**	**0,001****
Kaygılı Bağlanma	**0,521**	**0,001****

r: Pearson Korelasyon Analizi ***p<0,01*

Tablo 4:4 incelendiğinde; SFİBÖ ile Kaçınmacı Bağlanma boyutu puanları arasında pozitif yönde, orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptandı (r:0,384, p:0,001; p<0,01).

SFİBÖ ile Kaygılı Bağlanma boyutu puanları arasında pozitif yönde, orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptandı (r:0,521, p:0,001; p<0,01).

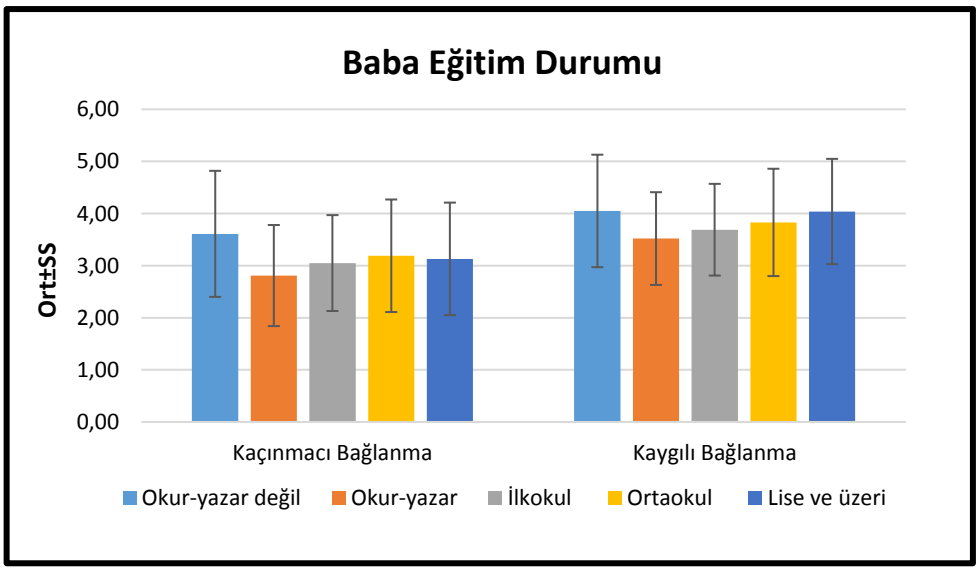
Tablo 4:5 Katılımcıların bireysel özelliklerine göre Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği ile Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II puanlarının karşılaştırılması

Bireysel Özellikler		SFİBÖ	YİYE II	
			Kaçınmacı Bağlanma	Kaygılı Bağlanma
		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
Yaş grubu	30 yaş altı	53,14±10,55	3,12±0,97	3,83±0,95
	30 yaş ve üzeri	54,40±10,72	3,12±1,10	3,72±0,97
	T	-1,127	0,045	1,104
	P	0,261	0,964	0,270
Eğitim durumu	İlkokul/ortaokul	54,29±10,7	3,13±1,12	3,80±1,00
	Lise ve üzeri	52,10±10,26	3,06±0,97	3,82±0,96
	Eğitim terk	54,59±10,84	3,17±0,94	3,75±0,89
	F	2,119	0,384	0,164
	P	0,122	0,681	0,849
Eğitim terk süre (n=111)	10 yıl altı	55,41±10,42	3,29±1,03	3,84±0,94
	10 yıl ve üzeri	53,70±11,31	3,04±0,80	3,65±0,84
	T	0,832	1,419	1,136
	P	0,407	0,159	0,259
Çalışma durumu	Düzenli işi var	53,26±10,73	3,06±1,07	3,77±0,96
	Geçici işi var	57,92±11,24	3,48±1,07	4,03±0,86
	Çalışmıyor	53,39±10,27	3,15±0,91	3,78±0,97
	F	2,216	2,032	0,837
	P	0,110	0,132	0,434
Anne-Baba	Birlikte	53,29±10,30	3,14±0,99	3,83±0,96
	Ayrı	53,41±11,61	3,20±1,11	3,75±0,88
	Anne/baba vefat	54,89±11,06	3,00±1,04	3,71±1,00
	F	0,676	0,706	0,507
	P	0,509	0,494	0,602
Anne eğitim durumu	Okur-yazar değil	55,01±10,73	3,16±1,09	3,80±0,93
	Okur-yazar	53,09±6,78	2,99±0,97	3,62±0,85
	İlkokul	53,25±10,45	3,16±0,99	3,81±0,98
	Ortaokul	53,71±12,33	3,05±1,02	3,80±1,02
	Lise ve üzeri	52,71±11,51	3,08±1,07	3,81±0,94
	F	0,477	0,304	0,275
	P	0,753	0,875	0,894
Baba eğitim durumu	Okur-yazar değil	56,72±10,59	3,61±1,21	4,05±1,08
	Okur-yazar	50,12±8,85	2,81±0,97	3,52±0,89
	İlkokul	53,20±9,89	3,05±0,92	3,69±0,88
	Ortaokul	53,03±11,14	3,19±1,08	3,83±1,03
	Lise ve üzeri	55,42±12,21	3,13±1,08	4,04±1,01
	F	1,930	**2,615**	**2,809**
	P	0,105	**0,035***	**0,025***
Ailedeki sıra	İlk çocuk	54,26±10,94	3,10±1,01	3,87±0,97
	Ortanca/ ortancalardan biri	53,14±10,78	3,17±1,05	3,70±0,95
	Son çocuk	53,39±10,25	3,10±1,00	3,79±0,95
	F	0,382	0,184	0,991
	P	0,683	0,832	0,372
Ekonomik durum	İyi	53,33±11,44	2,80±0,91	3,58±0,96
	Orta	53,77±10,51	3,14±1,06	3,82±0,98
	Kötü	53,52±10,35	3,30±0,97	3,88±0,89
	F	0,052	**5,620**	2,460
	P	0,949	**0,004****	0,087
Kişilik tipi	İçi dönük	55,06±11,11	3,36±1,10	3,93±0,97
	Dışa dönük	50,53±9,44	2,68±0,79	3,43±0,89
	Hem içe hem dışa dönük	55,11±10,53	3,11±0,93	3,91±0,92
	Sinirli	55,06±11,11	3,36±1,10	3,93±0,97
	F	**6,621**	**8,500**	**6,157**
	P	**0,001****	**0,001****	**0,001****
Şu anda biriyle romantik bir ilişki yaşama durumu	Evet	53,61±11,43	2,93±1,02	3,71±0,97
	Hayır	53,63±9,69	3,33±0,98	3,89±0,94
	T	-0,017	**-3,927**	-1,839
	P	0,987	**0,001****	0,067

t: Student-t Test *F: Tek Yönlü ANOVA* **p<0,05* ***p<0,01*

Katılımcıların bireysel özelliklerinin ilişki bağımlılığı ve bağlanma üzerine etkisi incelendiğinde (Tablo 4:5); baba eğitim durumları arasında katılımcıların kaçınmacı bağlanma alt boyutu puan ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptandı (p:0,035; p<0,05). Farklılığın hangi eğitim durumundan kaynaklandığını saptamak amacıyla yapılan ikili post-hoc değerlendirmeler sonucunda; babası okur-yazar olmayan katılımcıların kaçınmacı bağlanma alt boyutu puan ortalaması, babası okur-yazar (p:0,030) ve ilkokul mezunu (p:0,045) olanlardan anlamlı şekilde yüksek saptandı (p<0,05). Babaların diğer eğitim durumları arasında katılımcıların kaçınmacı bağlanma alt boyutu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık saptanmadı (p>0,05).

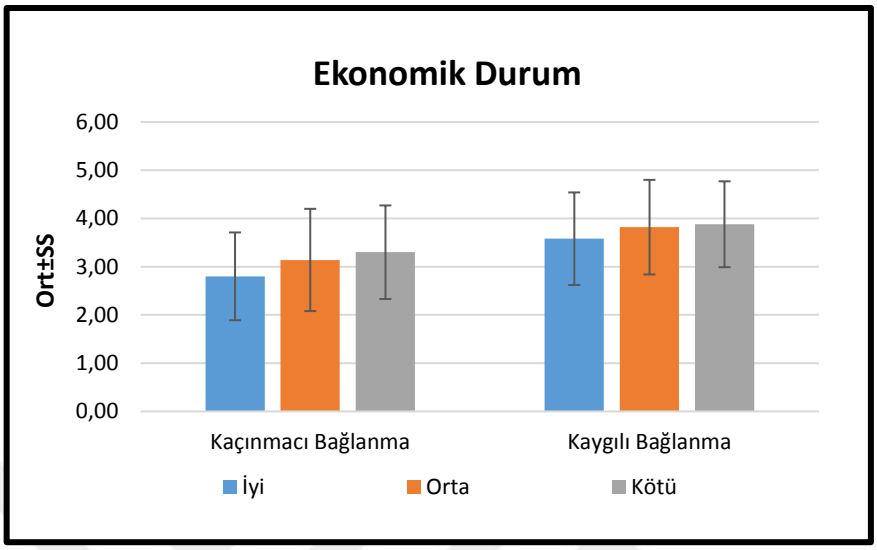
Baba eğitim durumları arasında katılımcıların kaygılı bağlanma alt boyutu puan ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptandı (p:0,025; p<0,05). Farklılığın hangi eğitim durumundan kaynaklandığını saptamak amacıyla yapılan ikili post-hoc değerlendirmeler sonucunda; babası okur-yazar olanların kaygılı bağlanma alt boyutu puan ortalaması, babası okur-yazar olmayan (p:0,047) ve lise ve üzeri mezunu (p:0,045) olanlardan anlamlı şekilde düşük saptandı (p<0,05). Babaların diğer eğitim durumları arasında katılımcıların kaygılı bağlanma alt boyutu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık saptanmadı (p>0,05).

Şekil 1:Baba eğitim durumuna göre YİYE II puanlarının değerlendirilmesi

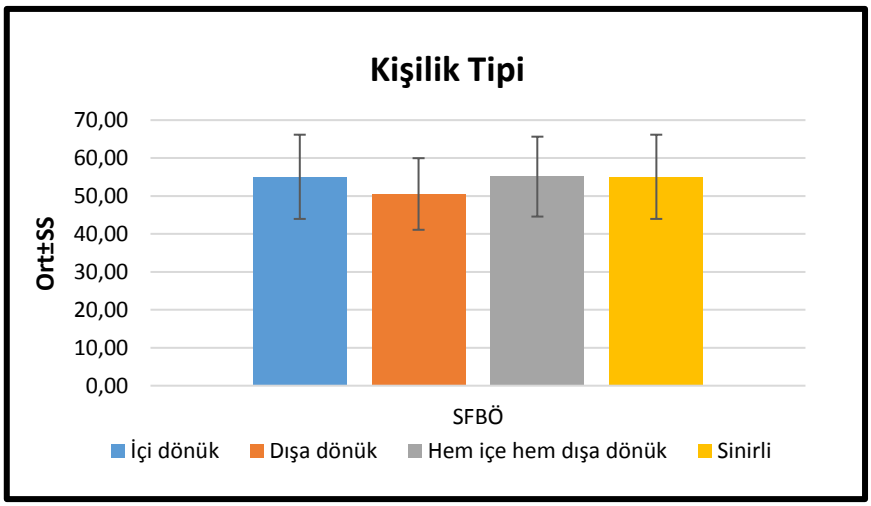
Katılımcıları ekonomik durumları arasında kaçınmacı bağlanma alt boyutu puan ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptandı (p:0,004; p<0,01). Farklılığın hangi ekonomik durumdan kaynaklandığını saptamak amacıyla yapılan ikili post-hoc değerlendirmeler sonucunda; ekonomik durumu iyi olanların kaçınmacı

bağlanma alt boyutu puan ortalaması, ekonomik durumu orta (p:0,035) ve kötü (p:0,003) olanlardan anlamlı şekilde düşük saptandı (p<0,05; p<0,01). Ekonomik durumu orta ve iyi olan katılımcıların kaçınmacı bağlanma alt boyutu puanları arasından anlamlı bir farklılık saptanmadı (p>0,05).

Şekil 2 Ekonomik duruma göre YİYE II puanlarının değerlendirilmesi

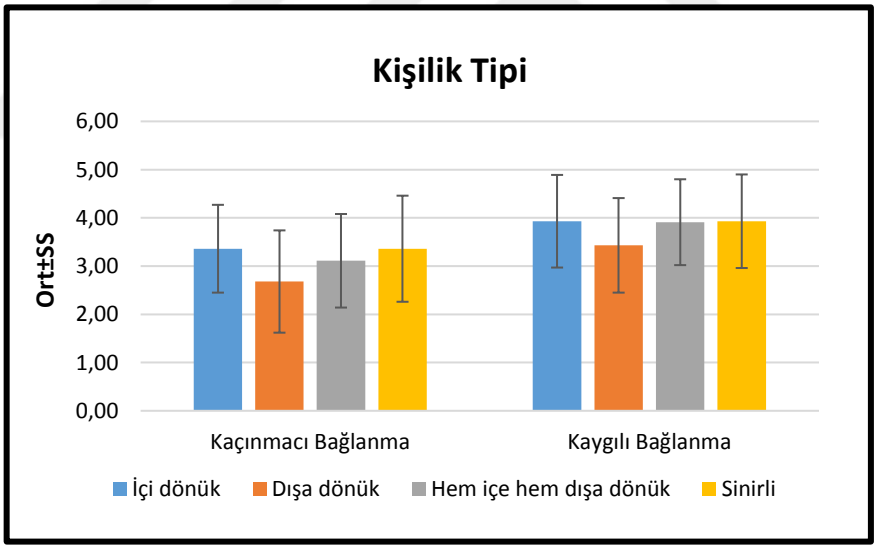
Kişilik tipleri arasında SFİBÖ toplam puan ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık saptandı (p:0,001; p<0,01). Farklılığın hangi kişilik tipinden kaynakladığını saptamak amacıyla yapılan ikili post-hoc değerlendirmeler sonucunda; dışa dönük olanların SBFÖ puan ortalaması, içe dönük (p:0,008), hem içe hem dışa dönük (p:0,006) ve sinirli (p:0,008) olanlardan anlamlı şekilde düşük saptandı (p<0,01). Diğer kişilik tipleri arasında SFİBÖ toplam puan ortalamaları açısından anlamlı bir farklılık saptanmadı (p>0,05).

Şekil 3 Kişilik tiplerine göre SFİBÖ puanlarının değerlendirilmesi

Kişilik tipleri arasında kaçınmacı bağlanma alt boyutu puan ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık saptandı (p:0,001; p<0,01). Farklılığın hangi kişilik tipinden kaynakladığını saptamak amacıyla yapılan ikili post-hoc değerlendirmeler sonucunda; dışa dönük olanların kaçınmacı alt boyutu puan ortalaması, içe dönük (p:0,001), hem içe hem dışa dönük (p:0,006) ve sinirli (p:0,001) olanlardan anlamlı şekilde düşük saptandı (p<0,01). Diğer kişilik tipleri arasında kaçınmacı bağlanma alt boyutu puan ortalamaları açısından anlamlı bir farklılık saptanmadı (p>0,05).

Kişilik tipleri arasında kaygılı bağlanma alt boyutu puan ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık saptandı (p:0,001; p<0,01). Farklılığın hangi kişilik tipinden kaynakladığını saptamak amacıyla yapılan ikili post-hoc değerlendirmeler sonucunda; dışa dönük olanların kaygılı alt boyutu puan ortalaması, içe dönük (p:0,001), hem içe hem dışa dönük (p:0,003) ve sinirli (p:0,001) olanlardan anlamlı şekilde düşük saptandı (p<0,01). Diğer kişilik tipleri arasında kaygılı bağlanma alt boyutu puan ortalamaları açısından anlamlı bir farklılık saptanmadı (p>0,05).

Şekil 4: Kişilik tipine göre YİYE II puanlarının değerlendirilmesi

Şu anda biriyle romantik bir ilişki yaşamayanların kaçınmacı bağlanma alt boyutu puan ortalaması, romantik ilişki yaşayanlardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek saptandı (p:0,001; p<0,01).

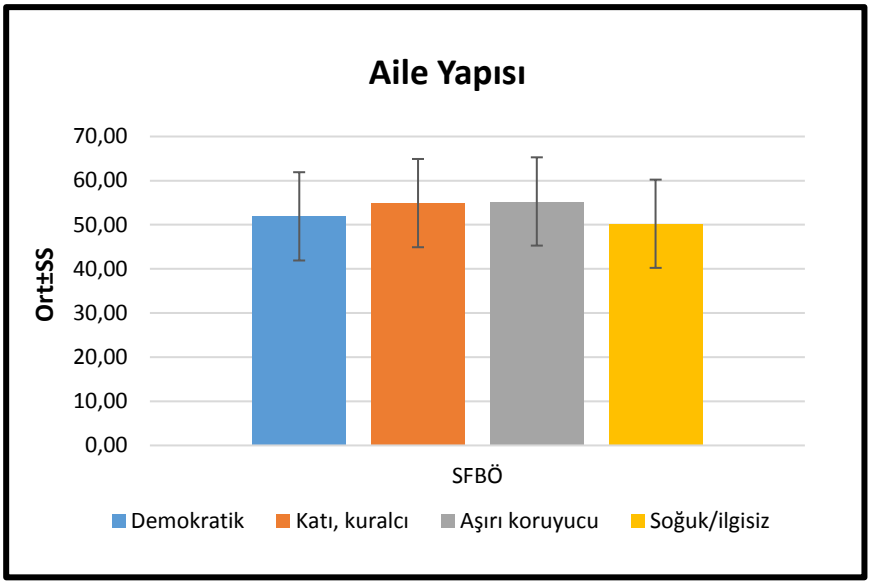
Tablo 4:6: Katılımcıların ailesel özelliklerine göre Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği ile Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II puanlarının karşılaştırılması

Ailesel Özellikler		SFİBÖ	YİYE II	
			Kaçınmacı Bağlanma	Kaygılı Bağlanma
		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
Anne/babadan herhangi bir nedenle ayrı yaşanılan dönem olması	**Evet**	53,91±10,81	3,32±1,02	3,92±0,93
	Hayır	53,56±10,60	3,08±1,01	3,77±0,96
	t	0,239	1,711	1,138
	p	0,811	0,088	0,256
Anne/babadan ayrı kalma nedenleri (n=64)	**Boşanma**	52,61±10,44	3,33±1,15	3,79±1,01
	Vefat	54,40±10,28	3,08±0,78	3,78±0,94
	Diğer	55,29±11,92	3,47±0,99	4,18±0,80
	F	0,382	0,644	1,282
	p	0,684	0,529	0,285
Aile tipi	**Çekirdek aile**	54,05±10,61	3,11±1,02	3,85±0,96
	Geniş aile	55,30±10,12	3,12±0,87	3,66±1,03
	Parçalanmış aile	51,76±11,30	3,19±1,07	3,76±0,89
	Diğer (vefat)	51,89±9,88	3,07±1,02	3,46±0,96
	F	1,150	0,118	1,906
	p	0,329	0,950	0,128
Aile yapısı	**Demokratik**	51,91±10,52	3,02±1,08	3,76±0,93
	Katı, kuralcı	54,68±10,82	3,25±1,00	3,87±0,93
	Aşırı koruyucu	55,28±10,39	3,11±0,98	3,82±0,97
	Soğuk/ilgisiz	50,23±10,24	3,15±1,04	3,63±1,00
	F	**4,135**	0,757	0,714
	p	**0,007****	0,519	0,544
Aile ile iletişim ve ilişki şekli	**İyi**	51,72±10,32	2,85±0,93	3,61±0,92
	Orta	54,83±10,39	3,20±0,98	3,89±0,94
	Kötü	54,66±10,98	3,36±1,09	3,91±0,99
	F	**3,742**	**9,087**	**4,220**
	p	**0,025****	**0,001****	**0,015***
Ailede sigara kullanımı	**Hayır**	52,96±10,52	3,25±1,24	3,88±1,09
	Sadece baba	51,28±9,77	2,88±0,87	3,71±0,91
	Sadece anne	56,00±12,56	3,21±0,89	3,78±1,04
	Hem anne hem baba	52,94±10,06	3,13±0,85	3,76±0,97
	Kardeşler	55,34±10,70	3,17±1,09	3,82±0,86
	F	2,391	1,541	0,362
	p	0,052	0,190	0,835
Ailede sigara dışında alkol veya madde bağımlısı olma durumu	**Evet**	53,25±10,96	3,13±1,07	3,82±0,97
	Hayır	54,30±9,96	3,11±0,91	3,74±0,92
	t	-0,919	0,184	0,735
	p	0,358	0,854	0,463

t: Student-t Test *F: Tek Yönlü ANOVA *p<0,05* ***p<0,01*

0-1 yaş arasında bakımı üstlenen kişiler ve sigara kullanımı dağılımı istatistiksel test uygulayabilmek için uygun olmadığından tabloya eklenmedi.

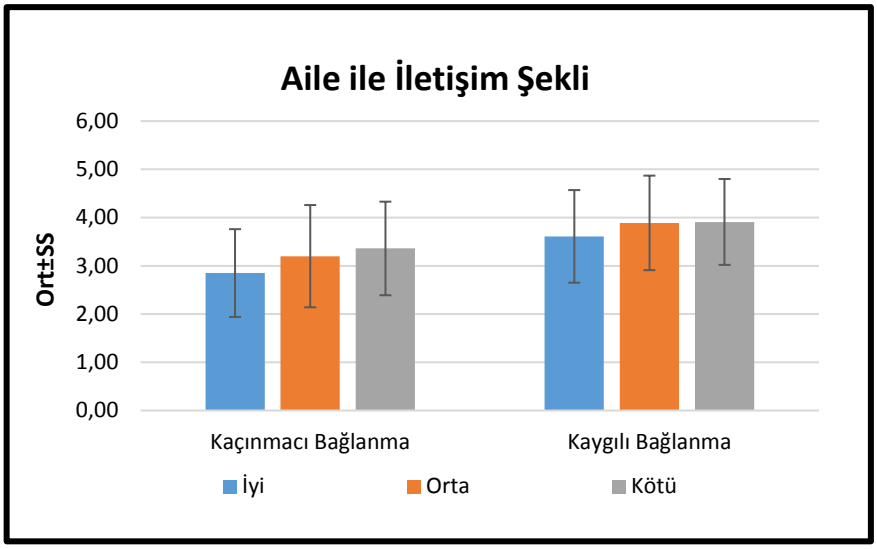
Katılımcıların aile yapıları arasında SFİBÖ toplam puan ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptandı (p:0,007; p<0,01). Farklılığın hangi aile yapısından kaynaklandığını saptamak amacıyla yapılan ikili post-hoc değerlendirmeler sonucunda; ailesi aşırı koruyucu olan katılımcıların SFİBÖ puan ortalaması, ailesi soğuk/ilgisiz olanlardan anlamlı şekilde yüksek saptandı (p:0,020; p<0,05). Katılımcıların diğer aile yapıları arasında SFİBÖ toplam puan ortalamaları açısından anlamlı bir farklılık saptanmadı (p>0,05).

Şekil 5: Aile yapısına göre SFİBÖ puanlarının değerlendirilmesi

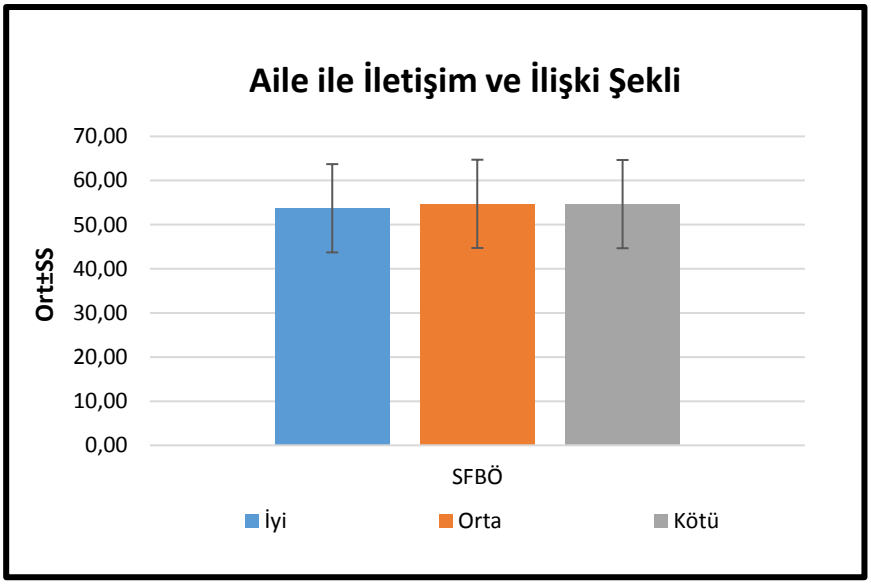
Katılımcıların ailesiyle iletişim ve ilişki şekilleri arasında kaçınmacı bağlanma alt boyutu puan ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptandı (p:0,001; p<0,01). Farklılığın hangi iletişim şeklinden kaynakladığını saptamak amacıyla yapılan ikili post-hoc değerlendirmeler sonucunda; ailesiyle iletişim ve ilişki şekli iyi olanların kaçınmacı bağlanma alt boyutu puan ortalaması, iletişim şekli orta (p:0,042) ve kötü (p:0,046) olanlardan anlamlı şekilde düşük saptandı (p<0,05). Ailesiyle iletişim ve ilişki şekilleri orta ve kötü olan katılımcıların kaçınmacı bağlanma alt boyutu puan ortalamaları açısından anlamlı bir farklılık saptanmadı (p>0,05).

Katılımcıların ailesiyle iletişim ve ilişki şekilleri arasında kaygılı bağlanma alt boyutu puan ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptandı (p:0,015; p<0,05). Farklılığın hangi iletişim şeklinden kaynakladığını saptamak amacıyla yapılan ikili post-hoc değerlendirmeler sonucunda; ailesiyle iletişim ve ilişki şekli iyi olanların kaygılı bağlanma alt boyutu puan ortalaması, iletişim şekli orta (p:0,040) ve kötü (p:0,033) olanlardan anlamlı şekilde düşük saptandı (p<0,05). Ailesiyle iletişim ve ilişki şekilleri orta ve kötü olan katılımcıların kaygılı bağlanma alt boyutu puan ortalamaları açısından anlamlı bir farklılık saptanmadı (p>0,05).

Şekil 6: Aile ile iletişim şekline göre YİYE II puanlarının değerlendirilmesi

Katılımcıların ailesiyle iletişim ve ilişki şekilleri arasında SFİBÖ toplam puan ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptandı (p:0,025; p<0,05). Farklılığın hangi iletişim şeklinden kaynakladığını saptamak amacıyla yapılan ikili post-hoc değerlendirmeler sonucunda; ailesiyle iletişim ve ilişki şekli iyi olanların SFİBÖ puan ortalaması ailesiyle iletişimi orta ve kötü olanlardan anlamlı şekilde düşük saptandı (p<0,05). Ailesiyle iletişim ve ilişki şekilleri orta ve kötü olan katılımcıların SFİBÖ puan ortalaması açısından anlamlı bir farklılık saptanmadı (p>0,05).

Şekil 7: Aile ile İletişim ve İlişki Şekline göre SFİBÖ puanlarının değerlendirilmesi

Tablo 4:7: Katılımcıların ebeveynden ayrı kalma süresi, ilişki süresi ve ilişkiye güvenme derecesi ile Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II puanları arasındaki ilişki

Ebeveynden Ayrı Kalma Süresi, İlişki Süresi ve İlişkiye Güvenme	SFİBÖ	YİYE II	
		Kaçınmacı Bağlanma	Kaygılı Bağlanma
	r; p	r; p	r; p
Anne/babadan ayrı kalınan süre (n=64) (yıl)	0,087; 0,496	0,064; 0,614	-0,005; 0,967
Şu anki ilişki süresi (n=201) (yıl)	0,005; 0,941	**-0,151; 0,032***	-0,081; 0,250
En uzun süreli romantik ilişki süresi (n=383) (yıl)	0,001; 0,989	**-0,212; 0,001****	**-0,107; 0,036***
Şu anki ilişkiye güvenme derecesi	0,038; 0,464	**-0,184; 0,001****	-0,099; 0,052

r: Pearson Korelasyon Katsayısı **p<0,05* ***p<0,01*

Kaçınmacı bağlanma alt boyutu puanları ile katılımcıların şu anki ilişki süreleri (p:0,032), en uzun süreli romantik ilişki süreleri (p:0,001) ve şu anki ilişkilerine güvenme dereceleri (p:0,001) arasında negatif yönde ve zayıf düzeyde istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptandı (p<0,05; p<0,01).

Kaygılı bağlanma alt boyutu puanları ile katılımcıların en uzun süreli romantik ilişki süreleri arasında negatif yönde ve negatif düzeyde istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptandı (p:0,036; p<0,05).

5. TARTIŞMA

Bu bölümde; araştırmadan elde edilen bulguların tartışması, sonuç ve öneriler sunuldu.

5.1. Katılımcıların Bireysel ve Ailesel Özelliklerine İlişkin Bulguların Tartışılması

Madde bağımlısı bireylerde ilişki bağımlılığı ve bağlanma stillerinin incelendiği bu çalışmaya gönüllü 385 madde bağımlısı erkek birey katıldı. Ülkemizde madde bağımlılığı merkezleri klinik örneklemleri ve yapılan çalışmalarda da erkeklerin kadınlara oranla daha fazla "madde bağımlılığı" tanısı aldığı görülmüştür. AMATEM kliniğinde yatan hastaların retrospektif olarak incelendiği bir çalışmada klinikte yatarak tedavi alan hastaların çok az bir kısmının kadın olduğu (%7,8) görülmüştür (Evren ve ark., 2003). Benzer şekilde literatürde madde bağımlılığının erkeklerde daha fazla olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte son yıllarda yapılan çalışmalarda madde bağımlılığında kadın ve erkekler arasındaki farkın azaldığı, madde kullanımının kadınlar için de önemli bir sorun olduğu belirtilmektedir. Bu durum göz önüne alındığında gelecekteki çalışmaların ilişki ve madde bağımlılığında cinsiyet farklılıklarını da ortaya koyması önemlidir.

Bağımlı bireylerde birden fazla maddeye bağımlılık sıklıkla görülmektedir. Katılımcıların tamamına yakını madde ile birlikte sigara da kullanmaktadır. Çalışma sonuçları da bu durumu destekler niteliktedir.

Katılımcıların yarısına yakınının kişilik tipini içe dönük olarak tanımladığı görüldü. Bu durum bu kişilerin kendini ifade etmek ya da dışadönüklüğünü arttırmak için maddeye başvurduğunu düşündürmektedir. Birey maddeyi içe dönüklüğü ile baş etmek için kullanabileceği gibi kendini ifade ederken yaşadığı anksiyeteyi hafifletmek amaçlı da kullanabilmektedir. Özgüveni eksik ve kendini kontrol edemeyen yapıdaki çocukların madde bağımlılığına en yatkın bireyler olduğu bilinmektedir (Yaşar 2012).

Ailenin ekonomik durumu, anne ve babanın eğitim düzeyi, etnik yapısı gibi özellikleri bireyin madde bağımlılığı üzerinde önemli etkenlerdendir. Örneğin bazı toplumlarda düşük sosyo ekonomik ve eğitim düzeyi madde kullanım bozukluğunun en önemli nedenleri arasında iken, bazı toplumlarda eğitim ve sosyo ekonomik düzey arttıkça madde kullanım bozukluğu da artmaktadır. Bu çalışmada katılımcıların yarısına yakınının ailelerinin eğitim düzeyinin düşük olduğu ve %34,5'inin ailesinde sigara dışında alkol veya madde bağımlısı bireyler olduğu saptandı. Ailenin sosyo ekonomik yapısı, eğitim

düzeyi ve ailede madde kullanan bir rol model olması bireyin madde kullanımına olan bakış açısını etkilemektedir (Tosun 2008).

Benzer şekilde ağır fiziksel cezalandırmalar, aşırı koruyucu ebeveyn tutumları ve dengesiz ve parçalanmış aile, çabuk öfkelenen, saldırgan, aşırı bağımlılık ihtiyacı olan çocukların gelişmesine neden olmaktadır (Yaşar 2012). Bu çalışmada katılımcıların %39,7'sinin aşırı koruyucu aile yapısına sahip olduğunun görülmesi bu durumu destekler niteliktedir.

5.2. Katılımcıların İlişki Bağımlılığına İlişkin Bulguların Tartışılması

Madde bağımlısı bireylerde ilişki bağımlılığı ve bağlanma durumlarını inceleyen bu çalışmada katılımcıların "İlişki Bağımlılığı" ölçeğinden elde edilen puan ortalamasına (53,62±10,62) göre ilişki bağımlılığının orta düzeyde olduğu saptandı. Tanhan ve Mukba'nın (2014) üniversite öğrencilerinde ilişki bağımlılığını belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmada; üniversite öğrencilerinin "İlişki Bağımlılığı" ölçeğinden elde edilen puan ortalamasının da (54,72±11,37) benzer olduğu görülmüştür. Madde bağımlısı bireylerde ve üniversite öğrencileri örnekleminde gerçekleştirilen bu çalışmalardan benzer sonuçlar elde edilmesi; gelecekte ilişki bağımlılığını yordayan başka etkenlerin de göz önüne alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Gomez ve Delgado (2003) madde kullanım bozukluğu olan bireyler ile duygusal ilişki yaşayan bireylerin ilişki bağımlılığını inceledikleri çalışmalarında hem madde bağımlısı olan hem de onlarla ilişkisi olan bireylerin ilişki bağımlılıklarının yüksek düzeyde olduğunu saptamıştır. Madde bağımlılarında ilişki bağımlılığına yönelik literatürde yalnızca Gomez ve Delgado (2003) çalışmasına rastlanmış olup, konuyla ilgili başka bir araştırmanın olmaması bu çalışmanın özgünlüğü açısından önemli görülmektedir.

5.3. Katılımcıların Bağlanma Özelliklerine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan madde bağımlısı bireylerin kaçınmacı (3,12±1,02) ve kaygılı (3,79±0,96) bağlanma puan ortalamalarına göre kaçınmacı bağlanma stilinin orta düzeyde; kaygılı bağlanma stilinin yüksek düzeyde olduğu belirlendi. Fonagy ve arkadaşları (1996) madde kullanım bozukluğu olan ve tedavi gören bireylerin saplantılı bağlanma sitiline sahip olduklarını; çözülmemiş travma yaşantısı olanlarda kaygılı bağlanma davranışları sergiledikleri sonuçlarını elde etmişlerdir. Mickelson ve arkadaşları (1997) madde kullanım bozukluğu olan bireylerde kaçınmacı bağlanma stilinin güvenli ve saplantılı bağlanmaya göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu

saptamışlarıdır. Çubuk (2011) madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerde kaçınmacı ve kaygılı bağlanmanın yüksek düzeyde olduğu sonuçlarını elde etmiştir. Havaçeliği (2013) madde kullanımı olan bireylerde saplantılı ve kaygılı/kararsız bağlanma biçimlerinin anlamlı düzeyde daha yüksek görüldüğü sonuçlarını elde etmiştir. Aydoğdu ve Çam (2013) madde kullanım bozukluğu olan bireylerin madde kullanım bozukluğu olmayan bireylere göre daha yüksek düzeyde korkulu ve kayıtsız bağlandıkları; daha düşük düzeyde güvenli ve saplantılı bağlandıkları sonuçlarını elde etmişlerdir. Cömert ve Ögel (2014) madde kullanan ergenlerde en fazla görülen bağlanma stilinin %48 ile kayıtsız bağlanma olduğu; anne-babaya güvensiz bağlanma, olumsuz anne-baba tutumu ve yetersiz sosyal desteğin madde kullanımı açısından risk oluşturduğu sonuçlarını elde etmişlerdir. Arslan (2015) alkol kullanan bireylerin kaygılı bağlanma stiline, uyuşturucu madde kullanan bireylerin ise kayıtsız bağlanma stiline sahip olduğu sonuçlarını elde etmiştir. Bülbül (2016) madde kullanma eğiliminin umutsuzluk ve saplantılı bağlanma stili ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu sonuçlarını elde etmiştir. Literatürden elde edilen sonuçlar ile bu çalışma bulgularının paralellik gösterdiği ve madde bağımlısı bireylerin kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stili başta olmak üzere sorunlu bağlanma davranışlarını gösterdikleri sonuçları elde edilmiş ve madde bağımlılığına neden olan kişilik özellikleri ve çocukluk dönemindeki aile içi travmaların madde bağımlılarında sorunlu bağlanma biçimlerinin yüksek çıkmasına neden olduğu düşünülmüştür. Bununla birlikte İnanç (2017) madde bağımlısı yetişkin bireylerin bağlanma stilleri ve mizaç özelliklerini incelediği çalışmasında katılımcıların çoğunlukla güvenli bağlanma stiline sahip olduğunu saptamıştır.

5.4. Katılımcıların Bağlanma Biçimleri ile İlişki Bağımlılığı İlişkisine İlişkin Bulguların Tartışılması

Madde bağımlısı bireylerde kaygılı ve kaçınmacı bağlanma ile ilişki bağımlılığı arasında pozitif yönlü ve güçlü ilişkiler belirlenmiş olup, literatürde konuyla ilgili ampirik çalışmaların olmaması bu çalışmayı özgün kılan bir avantaj sağlamakla birlikte literatürdeki teorik bulgular dikkate alındığında madde bağımlısı bireylerin kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stillerine sahip olup, aynı zamanda ilişki bağımlısı olmalarının açıklanabilir olduğu söylenebilir. Kaygılı ve kaçınmacı bağlanmanın düşük olması durumunda ilişki bağımlılığının da düşük olmasının bireylerin düşük özsaygısı, sürekli onay arayışı, mevcut ilişkilerini kaybetme kaygı ve korkusunun ilişkiye başlamaktan kaçınma veya kaygı duymaya; var olan ilişkiyi kaybetme kaygısının yüksek olmasına neden olmaktadır.

Araştırmanın amacına uygun elde edilen istatistiksel bulguların yanı sıra madde bağımlısı bireylerin demografik özellikleri ile bağlanma stilleri ve ilişki bağımlılığı arasındaki ilişkiler de incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre baba eğitim durumu, ekonomik durum, aile ve diğerleriyle iletişim ve ilişki şekillerinin bağlanma stilleri ve ilişki bağımlılığı ile kısmen anlamlı ilişkili olduğu bulguları elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre babası okuryazar olmayan, ekonomik durumu düşük ve orta düzeyde olan madde bağımlısı bireylerin kaçınmacı bağlanma davranışlarının nispeten daha yüksek; romantik ilişkisi olan, ilişkisi uzun süren, ailesi ile iletişimi iyi olan madde bağımlısı bireylerin kaçınmacı ve kaygılı bağlanma düzeylerinin daha düşük olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

5.5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada ilişki bağımlılığına yönelik elde edilen sonuçlar literatürde benzer çalışmaların olmayışı bağlamında değerlendirildiğinde madde bağımlısı bireylerin romantik veya diğer sosyal ilişkilerinde yaşanan çarpık ilişkilerin açıklanabilirliği yönünde literatüre katkı sağladığı düşünülmektedir. Literatürde madde bağımlısı bireylerin bağlanma stillerine yönelik araştırmalar çokça bulunmakla birlikte madde bağımlısı bireylerin ilişki bağımlılığı ve yakın ilişkilerdeki bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi gösterecek araştırmaların olmaması bu çalışmanın literatüre diğer önemli bir katkısı olarak değerlendirilebilir.

Ülkemizde ergenler de dahil olmak üzere madde bağımlılığının artış göstermesi tehlikesi göz ardı edilemeyeceği gibi madde bağımlısı bireylerin ilişki sorunlarının ilişkili oldukları sağlıklı bireyler açısından da risk taşıdığı yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda akademisyen ve araştırmacıların gelecekte yapacakları çalışmalarda madde bağımlısı bireylerin bağımlılık nedenlerini araştırırken öncelikle ergen ve gençlerde bağlanma stilleri ve ilişki bağımlılıklarını incelemeleri; kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stiline sahip, ilişki bağımlılığı olan ergen, genç ve yetişkinlerin madde kullanım bozukluğu potansiyeli olabilecek riskli bireyler olarak değerlendirilmelerinde ve koruyucu önlemlerin alınmasında yarar görülmektedir.

KAYNAKLAR

Ainsworth, M. S. (1996). *Thepersonalorigins of Attachmenttheory*. An interviewwith Mary Salter Ainsworth. Interviewby Peter L. Rudnytsky. ThePsychoanalyticStudy of the Child, 52, 386-405.

Akbaş, G.E. ve Mutlu, E. (2016). Madde bağımlılığı tedavisi gören kişilerin bağımlılık ve tedavi deneyimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(1), 101-122.

American Addiction Centers (2012, March). *Love and Relationship Addiction Treatment Programs*. 05.02.2019, https://www.addiction-treatment.com/research/love-and-relationships/

American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. (5th Edition). Washington, DC.

Ançel, G. (2012). Karşılıklı bağımlılık kavramı: hemşirelikle ilişkisi ve karşılıklı bağımlılığı belirleme araçları. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 14(1), 70-78.

Arıkan, Z. (2012a). Madde bağımlılığı, düzelme, nüks ve önlenmesi. İçinde Akvardar, Y., Arıkan, Z., Berkman, K. ve diğerleri (Ed.), *Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 243-258.

Arıkan, Z. (2012b). Alkol kullanım bozukluğu. İçinde Akvardar, Y., Arıkan, Z., Berkman, K. ve diğerleri (Ed.), *Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 105-123.

Arslan, Y. (2015). *Madde Kullanımı ile Bağlanma Stilleri ve Erken Dönem Uyumsuz Şemalar Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydoğdu, H. ve Çam, M.O. (2013). Madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan ergenlerin bağlanma stilleri, anne baba tutumları ve sosyal destek algıları yönünden karşılaştırılması. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 4(3), 137-144.

Babaoğlu, A.N. (1997). *Uyuşturucu Tarihi*. Ankara: Kaynak Yayınları.

Bartholomew, K. ve Horowitz, L.M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*. 61(2), 226-244.

Beattie, M. (2006). *İlişkilerde Bağımlılığa Son*. Çev: F.N. Öztürk. İstanbul: Ganj Yayınları.

Bilici, M. (2012). Tütün kullanımına bağlı ruhsal ve davranışsal bozukluklar. İçinde Akvardar, Y., Arıkan, Z., Berkman, K. ve diğerleri (Ed.), *Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 187-196.

Bireda, M.R. (1999). *Aşk Bağımlılığı.* Çev: M. Erkmen. İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Bowlby J. (1988). Developmentalpsychiatrycomes of age. *Am J Psychiatry*, 145, 1-10.

Brennan, K.A., Clark, C.L. ve Shaver, P.R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In Simpson, J.A. ve Rholes, W.S. (Eds.), *Attachment Theory and Close Relationships*. New York: Guilford Press, 46-76.

Bülbül, K. (2016). *Aile Yapısı, Bağlanma Stili ve Umutsuzluğun Lise Öğrencilerinin Madde Kullanma Eğilimleri ile İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bynum, D., Boss, B.J., Schoenhofer, S. ve Martslof, D. (2012). The development and testing of the codependency-overeating model in undergraduate social science students in a Mississippi College. *SAGE Open*1-9.

Cox, R.B., Ketner, J.S. ve Blow, A.J. (2013). Working with couples and substance abuse: Recommendations for clinical practice. *The American Journal of Family Therapy*, 41(2), 160-172.

Cömert, I.T. ve Ögel, K. (2014). Madde kullanan ergenlerin bağlanma stilleri. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 1(1), 9-40.

Çelik, M. (2015). Uyuşturucu: Nedir? Nasıl Anlarız? Ne Yapabiliriz? Ankara: Alter Yayınları.

Çubuk, Ç.Y. (2011). *Madde Kullanımı Deneyimi Yaşamış Kişilerde Benlik Saygısı ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Daire, A.P., Jacobson, L. ve Carlson, R.G. (2012). Emotional stocks and bonds: A metaphorical model for conceptualizing and treating codependency and other forms of emotional overinvesting. *American Journal of Psychotherapy*, 66(3), 259-278.

Dilbaz, N. (2012). Madde Bağımlılığında Korunma ve Tedavi İlkeleri. İçinde Akvardar, Y., Arıkan, Z., Berkman, K. ve diğerleri (Ed.), *Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 47-52.

Evren, E.C., Saatçioğlu, Ö., Evren, B., Yancar, C., Eken, B.,&Çakmak, D. (2003). Madde kullanım bozukluğunda cinsiyet farklılığı:AMATEM'e yatan hasta verilerinin incelenmesi. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörölojik Bilimler Dergisi*, 16(3),132-138.

Fischer, J.L., Spann, L. ve Crawford, D. (1991). Measuring codependency. *Alcoholism Treatment Quarterly,* 8(1), 86-100.

Fonagy, P., Leigh, T., Steele, M., Kennedy, R., Mattoon, G., Target, M. ve Gerber, A. (1996). The relation of attachment status, psychiatric classification and response to psychotherapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64(1), 22–31.

Genuis, M. ve Violato, C. (2018). Attachment security to mother, father, and the parental unit. In Violato, C., Oddone-Paolucci ve Genuis, M. (Eds.), *The Changing Family and Child Development*. New York: Routledge, 251-255.

Gomez, A.P. ve Delgado, D.D. (2003). Codependency in families of drug users and nonusers. *Psicothema*, 15(3), 381-387.

Havaçeliği, D. (2013). *Partner İlişkilerindeki İlişki Bağımlılığının Ebeveyn Bağlanma Stilleri ve Madde Kullanımı ile İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Hazan, C. ve Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511-524.

Hortaçsu, N., Cesur, S. ve Oral, A. (1993). Relationships between depression and attachment styles in parent- and institution-reared Turkish children. *The Journal of Genetic Psychology*, 154(3), 329-337.

İnanç, T. (2017). *Madde Bağımlısı Kişilerin Bağlanma Stilleri ve Mizaç Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kalkan, M. (2008). The relationship of psychological birth order to irrational relationship beliefs. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 36(4), 455-466.

Kalyoncu, A. (2010). *Plastik Düşler: Bağımlılık Hakkında Gerçekler, Yeni Bilgiler, Yeni Tedaviler, Yeni Umutlar*. İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri A.Ş.

Kayaalp, S.O., Uzbay, İ.T. (2009). İlaç kötüye kullanımı ve ilaç bağımlılığı. İçinde Kayaalp, S.O. (Ed.), *Rasyonel Tedavi Yönünden Tıbbi Farmakoloji*. (11. Baskı). Ankara: Pelikan Yayıncılık, 816-836.

Kesebir, S., Kavzoğlu, S.Ö. ve Üstündağ, M.F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(2), 321-342.

Kobak, R., Zajac, K. and Smith, C. (2009). Adolescent attachment and trajectories of hostile-impulsive behavior: Implications for the development of personality disorders. *Development and Psychopathology,* 21(3), 839-851.

Köknel, Ö. (1998). *Bağımlılık: Alkol ve Madde Bağımlılığı.* İstanbul: Altın Kitaplar.

Kulaksızoğlu, A. (2002). *Ergenlik Psikolojisi*. (5. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kulaksızoğlu, A. (2005). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Lancer, D. (2018). *Eş Bağımlılık*. Çev: G. Sevinç. Ankara: Nobel Yaşam.

Meclis Araştırma Komisyonu Raporu (2008). *Uyuşturucu Başta Olmak Üzere Madde Bağımlılığı ve Kaçakçılığı Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Komisyon*. Ankara: TBMM Yayınları

Mickelson, K.D., Kessler, R.C. ve Shaver, P.R. (1997). Adult attachment in a nationally represantative sample. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(5), 1092-1106.

Mikulincer, M. ve Shaver, P.R. (2012). An attachment perspective on psychopathology. *World Psychiatry*, 11(1), 11-15.

Mikulincer, M., Shaver, P.R. ve Pereg, D. (2003). Attachment theory and affect regulation: the dynamics, development, and cognitive consequences of attachment-related strategies. *Motivation and Emotion*, 27(2), 77-102.

Morgan, J.P. (1991). What is codependency. *J Clin Psychol*, 47(5), 720-729.

Noftle, E.E. ve Shaver, P.R. (2006). Attachment dimensions and the big five personality traits: Associations and comparative ability to predict relationship quality. *Journal of Research in Personality.* 40(2), 179–208.

Ögel, K ve Erol, B. (2005). *Çocuklarda Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Ögel, K. (2017). *Bağımlılık ve Tedavisi Temel Kitabı.* (2. Baskı). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Öztürk, M.O. ve Uluşahin, A. (2015). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları.* (13. Baskı). Ankara: Nobel Tıp Kitabevi.

Pehlivantürk, B. (2004). Otistik çocuğu olanlarda bağlanma. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 15(1), 56-63.

Rom, E. ve Alfasi, Y. (2014). The role of adult attachment style in online social network affect, cognition, and behavior. *Journal of Psychology and Psychotherapy Research*, 1(1), 24-34.

Rusnáková, M. (2014). Codependency of the members of a family of an alcohol addict. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 1-6.

Schaeffer, B. (2013). *Sevgi mi? Bağlılık mı?*. (8. Baskı). Çev: A.A. Atay. İstanbul: Okyanus Yayınları.

Sher, K.J. (1997). Psychological characteristics of children of alcoholics. *Alcohol Health & Research World*, 21(3), 247-254.

Sussman, S. (2010). Love addiction: Definition, etiology, treatment. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 17, 31-45.

Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örneklemi üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43), 71-106.

Sümer, N., Kahya, Y.O. ve Çapar, T. (2015). Bağlanma ve bağımlılık: Kuramsal çerçeve ve derleme çalışması. *Bağımlılık Dergisi*, 16(4), 192-209.

Tanhan, F. ve Mukba, G. (2014). Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlama çalışmasına ilişkin psikometrik bir analiz. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(2), 179-189.

Tarhan, N. ve Nurmedov, S. (2018). *Bağımlılık: Sanal veya Gerçek Bağımlılıkla Başa Çıkma*. (6. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.

Taşkıntuna, N. ve Özçürümez, G. (2011). Mükemmeli ararken: bir iç dünya araştırması. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 14(2), 103-114.

Tosun, M. (2008). Madde bağımlılığına genel bakış. *Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar Sempozyum Dizisi*, 6-7 Mart 2008, 201-220.

Tousignant, M. ve Sioui, N. (2009). Resilience and aboriginal communities in crisis: Theory and interventions. *Journal of Aboriginal Health*, November, 43-61.

Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu İzleme Merkezi (TUBİM) (2012). *Türkiye Uyuşturucu Raporu*. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü (2012). Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı.

Uzbay, T. (2009). Madde bağımlılığının tarihçesi, tanımı, genel bilgiler ve bağımlılık yapan maddeler. *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 21, 5-16.

Yaşar, V. (2012). Çocuklarımızın dost görünen düşmanlara esir olmaması için. *Yeşilay Dergisi*, 20, 10-25.

Yeşilay (2019, Şubat). *Madde Bağımlılığı*. 05.02.2019, https://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik/madde-bagimliligi

Yılmaz, A. (2004). *Uyuşturucular ve Bağımlılık*. İzmir: Eryaba Yayın.

Zastrow, C. (2013). *Sosyal Hizmete Giriş.* (4. Baskı). Çev: D.B. Çiftçi. Ankara: Nika Yayınevi.

Zeanah, C.H., Boris, N.W. ve Larrieu, J.A. (1997). Infant development and developmental risk: a review of the past 10 years. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 36(2), 165-178.

EKLER

Ek:1 Etik Kurul Kararı

Tarih ve Sayı: 10/04/2018-135575

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dekanlığı

Sayı :59491012-604.01.02-
Konu :Dokt. Öğrencisi Yunus Yıldızhan'ın etik kurul kararı A-62

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi :26.03.2018 tarih, 99984023-302.08.01-113959 sayılı yazı

Enstitünüz Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı öğretim üyesi **Prof.Dr.Sevim BUZLU'nun** danışmanlığında **Yüksek Lisans Öğrencisi Yunus YILDIZHAN'ın** yürütücülüğünde **"Madde Bağımlısı Bireylerde Bağlanma Stilleri ve İlişki Bağımlılığı"** başlıklı **Yüksek Lisans Tezi** (ANKET) hakkında ilgi yazınız ve ekleri **03 Nisan 2018** tarihinde toplanan Fakültemiz Klinik Araştırmalar Etik Kurulunca müzakere edilmiş olup ,etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

e-İmzalı
Prof. Dr. Özgür KASAPÇOPUR
Başkan

e-İmzalı
Prof. Dr. Feray SAVRUN
Dekan a.
Dekan Yardımcısı

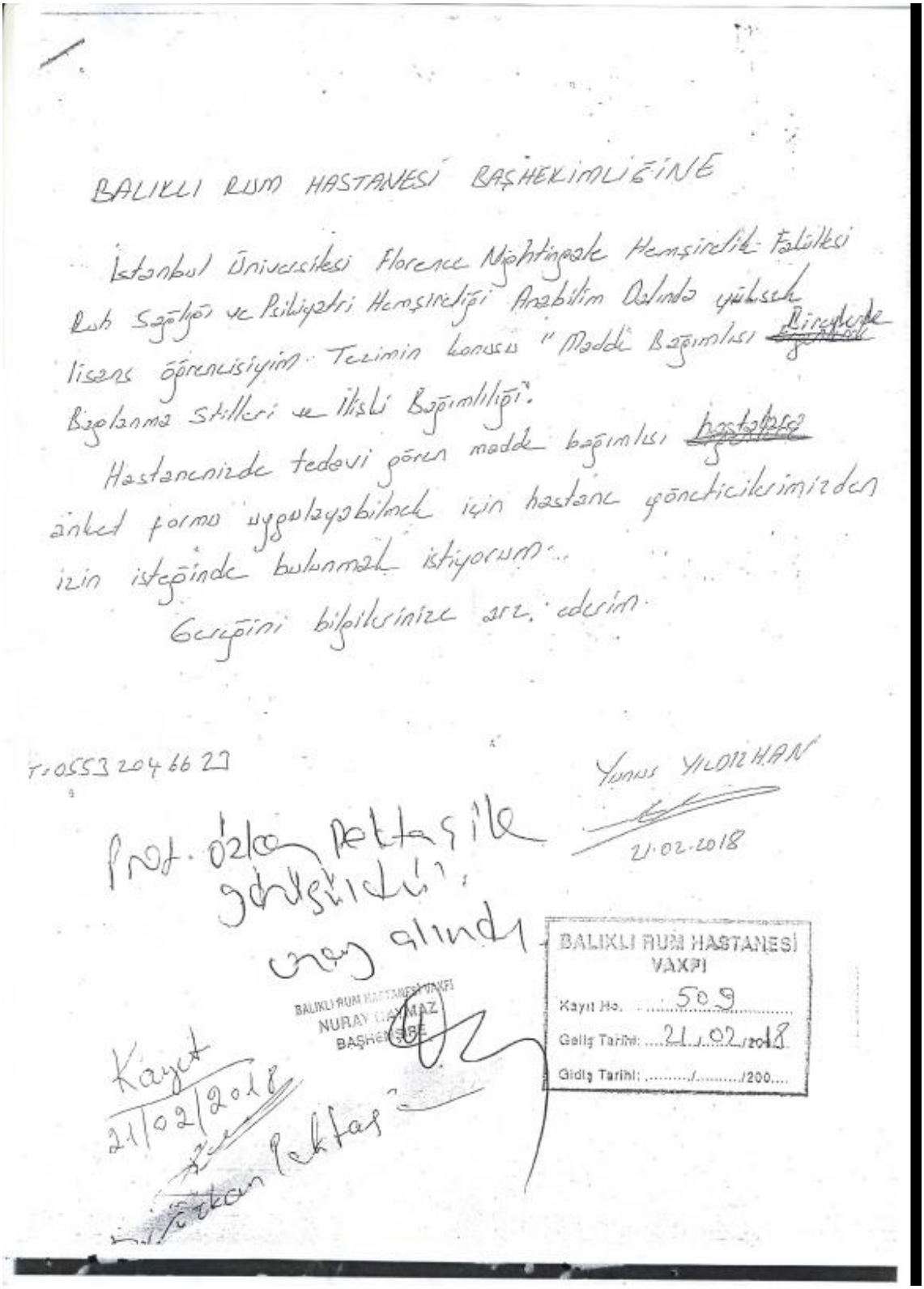
NOT: Yönetmelik gereği Sonuç Raporunun Klinik Araştırmalar Etik Kuruluna iletilmesi gerekmektedir.

EK :
1 dosya elden teslim edilecektir.

Doğrulamak için:http://194.27.128.66/envision.3orgula/belgedogrulama.aspx?V=BECFCKZRY
Ayrıntılı bilgi için irtibat : Ozler SOYDANER Dahili : 22300
İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi 34303 Cerrahpaşa/ İSTANBUL
Tel : 0 (212) 414 30 00 Faks : 0 (212) 632 00 33
e-posta : ctfpersonel@istanbul.edu.tr Elektronik Ağ : www.istanbul.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek 2: Kurum İzni

BALIKLI RUM HASTANESİ BAŞHEKİMLİĞİNE

İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalında yüksek lisans öğrencisiyim. Tezimin konusu "Madde Bağımlısı Bireylerde Bağlanma Stilleri ve İlişki Bağımlılığı".

Hastanenizde tedavi gören madde bağımlısı hastalara anket formu uygulayabilmek için hastane yönetiminizden izin istiğinde bulunmak istiyorum.

Gereğini bilgilerinize arz. ederim.

T: 0553 204 66 27

Yunus YILDIRHAN

21.02.2018

Prof. Özlem Aktaş ile görüşüldü, onay alındı.

BALIKLI RUM HASTANESİ VAKFI
NURAY [illegible]MAZ
BAŞHEKİM

Kayıt
21/02/2018

BALIKLI RUM HASTANESİ VAKFI
Kayıt No. 509
Geliş Tarihi: 21.02.2018
Gidiş Tarihi: ...../...../200....

Ek:3 Bilgilendirme Ve Onam Formu

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü/ Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Anabilimdalı kapsamında yürütülen bir projedir. Yanıtlarınız sadece bu bilimsel araştırmada veri olarak kullanılacaktır.

''Madde Bağımlısı Bireylerde Bağlanma Stilleri ve İlişki Bağımlılığı'' adlı çalışmada 18 yaş üstü bireylere anket çalışması yapılarak bağlanma stili ve ilişki bağımlılığı arasındaki ilişki ve etkileyen faktörler araştırılacaktır.

Vereceğiniz yanıtlar bu araştırma için çok büyük değer ve önem taşımaktadır. Bu nedenle değerlendirmelerinizi sizi yansıtacak şekilde dürüstçe ve titizlikle yapmanız, cevaplandırılmamış soru bırakmamanız, geçerli ve güvenilir sonuçlar elde etmek açısından son derece önemlidir. Bu araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Cevaplarınız kesinlikle gizli tutulacak ve yalnızca araştırma amacına yönelik kullanılacaktır. Katılımınız için teşekkür ederim.

Sorumlu Araştırmacı
Yunus Yıldızhan
yunusyildizhan23@gmail.com

Katılımcının Beyanı

Araştırmacı tarafından yukarıdaki bilgiler tarafıma aktarılarak bu araştırmaya katılımcı olarak davet edildim. Araştırmaya katılmam konusunda zorlayıcı bir davranışla karşılaşmadım ve yapılan tüm açıklamaları anlamış bulunmaktayım. Eğer bu araştırmaya katılırsam araştırmacı ile aramda kalması gereken bana ait bilgilerin gizliliğine ve sadece bu araştırmada kullanılacağı konusunda özen gösterileceğine inanıyorum. Araştırmanın yürütülmesi sırasında herhangi bir sebep göstermeden araştırmadan çekilebilirim. Ayrıca araştırma için yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir sorumluluk altına girmiyorum ve herhangi bir ödeme talep etmiyorum. Yukarıdaki bilgileri okudum ve bu koşullarda bu araştırmaya kendi rızamla, hiçbir baskı ve zorlama altında kalmadan katılmayı kabul ediyorum

Katılımcı;
İmza

Ek:4 Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli Katılımcı,

Aşağıda sizi tanımamıza yönelik bir bilgi formu ve bir ölçek verilmiştir. Her cümle için uzun uzun düşünmeden, mümkün olduğunca samimi bir şekilde size uyan seçeneği işaretleyiniz. Ölçekteki ifadelere vereceğiniz yanıtlar ve bilgi formunda yer alacak bilgiler tamamen gizli tutulup, sadece bu araştırmada kullanılacak ve araştırmacı dışında hiç kimsenin görmesi mümkün olmayacaktır. **LÜTFEN** her ifadeyi **DİKKATLE OKUYUNUZ** ve sizi gerçekten yansıttığını düşündüğünüz durumun yanında bulunan yere **YALNIZCA BİR İŞARETLEME** yapınız. Vereceğiniz yanıtlar sizi yansıtan, size özgü olup doğru ya da yanlış olması diye bir şey yoktur. Bu nedenle **LÜTFEN** hiçbir ifadeyi **BOŞ BIRAKMAYINIZ.** İşaretlemeyi kurşun kalemle yapınız ve fikir değiştirdiğinizde eski işaretlemeyi silip yeni bir işaretleme yapınız.

SAMİMİ, İÇTEN YANITLARINIZLA KATILIMINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİM.

Prof. Dr. Sevim BUZLU
Araştırmacı Yunus YILDIZHAN

1) Yaşınız .....

2) Cinsiyetiniz
1( )Kadın 2( )Erkek

3) Eğitim Durumunuz Nedir?
1( )İlkokul Mezunu
2( )Ortaokul Mezunu
3( )Lise Mezunu
4( )Eğitim Terk (.....yıl)

4) Çalışma Durumunuz Nedir?
1( ) Düzenli işi var Belirtiniz .....
2( ) Geçici işçi Belirtiniz .....
3( ) Çalışmıyor

5) Anne – Baba
1( ) Birlikte
2( ) Ayrı
3( ) Anne Vefat
4( ) Baba Vefat
5( )Anne ve Baba Vefat

6)

6) Anne ve Babanızın Eğitim Durumu Nedir?

	Anne	Baba
1( ) Okuma-Yazma Bilmiyor	.....	.....
2( ) Okuma-Yazma Biliyor	.....	.....
3( ) İlkokul Mezunu	.....	.....
4( ) Ortaokul Mezunu	.....	.....
5( ) Lise Mezunu	.....	.....
6( ) Üniversite Mezunu	.....	.....
7( ) Yüksek Lisans/Doktora	.....	.....

7) Ailedeki kaçıncı çocuksunuz?

1( ) İlk çocuk 2 ( ) Ortanca veya ortancalardan biri 3 ( ) Son çocuk

8) Annenizin mesleği Nedir?

1( ) Ev İçi Gelir Getiren (Evde Kuaförlük, Terzilik vb.)
2( ) Ev İçi Gelir Getirmeyen (Ev Hanımı, Tarla İşçisi vb.)
3( ) Ev Dışı Gelir Getiren (Memur, İşçi, Tezgahtar vb.)
4( ) Diğer (Açıklayınız).....

9) Babanızın mesleği Nedir?

1( ) İşsiz 4( ) Memur
2( ) Emekli 5( ) Serbest Çalışıyor(Avukat, Mühendis vb.)
3( ) İşçi 6( ) Diğer (Açıklayınız).....

10) Ekonomik durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?

1( ) İyi 2( )Orta 3( ) Kötü

11) Anne/Babanızdan herhangi bir nedenle ayrı yaşadığınız bir dönem oldu mu?

1( ) Hayır
2( ) Evet/Anne (Ne Kadar Süre.....) (Neden .....)
3( ) Evet/Baba (Ne Kadar Süre.....) (Neden .....)
4( ) Anne/ Baba (Ne Kadar Süre.....) (Neden .....)

12) 0-1 Yaş arasında bakımınızı üstlenen kişi

1( ) Anne 4( ) Babaanne
2( ) Baba 5( ) Bakıcı
3( ) Annearine 6( ) Diğer(Açıklayınız).....

13) Aşağıdakilerden hangisi sizin aile yapınızı en iyi tanımlamaktadır?

1( ) Çekirdek Aile (Anne-Baba, Çocuklar)
2( ) Geniş Aile (Anne-Baba, Çocuklar, Aile Büyükleri, Akrabalar)
3( ) Parçalanmış Aile (Anne-Baba Ayrı/ Boşanmış)
4( ) Diğer (Açıklayınız).....

14) Aile yapınızı nasıl tanımlarsınız?

1( ) Demokratik Aile
2( ) Katı, Kuralcı Aile
3( ) Aşırı Koruyucu Aile
4( ) Soğuk/İlgisiz Aile
5( ) Diğer (Açıklayınız).....

15) Ailenizde iletişim ve ilişkileriniz genel olarak nasıldır?

1( )İyi 2( )Orta 3( )Kötü

16) Sigara içiyor musunuz?

1( ) İçmiyorum
2( ) Günde 1-10 adet içiyorum
3( ) Günde 10-20 adet içiyorum
4( ) Günde 20 adetin üzerinde içiyorum
5( ) Sadece özel gün ve toplantılarda içiyorum

17) Ailenizde sigara kullanan var mı?

1( ) Hayır
2( ) Sadece babam
3( ) Sadece annem
4( ) Hem annem hem babam
5( ) Diğer(Açıklayınız).....

18) Ailenizde sigara dışında alkol veya madde bağımlılığı olan var mı? (Her iki seçeneği de işaretleyebilirsiniz)

1( ) Hayır
2( ) Evet ise Alkol( ) Madde( )

19) Ailenizde fiziksel ya da ruhsal olarak rahatsızlığı olan biri var mı?

1( ) Hayır
2( ) Evet ise Fiziksel (.....) Ruhsal (.....)

20) Size göre kişilik tipiniz nasıldır?

1( ) İçe dönük
2( ) Dışa dönük
3( ) Hem içe, hem dışa dönük
4( ) Diğer.....

21) Yaşamınızın herhangi bir döneminde romantik ilişkiniz oldu mu?

1( ) Evet 2( ) Hayır

22) Şu sıralar biriyle romantik ilişki içinde misiniz?

1( )Evet 2( )Hayır

23) Biriyle romantik ilişki içinde iseniz şu anki ilişkiniz ne kadar süredir devam etmektedir?
.....YIL, ...AY, ...HAFTA

24) Şimdiye kadar en uzun süreli romantik ilişkiniz ne kadar sürdü?
.....YIL, ...AY

25) Bu ilişkide ne derece karşınızdakine güveniyorsunuz?

Hiç									Çok
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Ek:5 "Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği"

Spann-Fischer İlişki Bağımlılığı Ölçeği

	Lütfen bu ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendiriniz ve sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (x) işareti koyunuz. Lütfen her ifadeye tek yanıt veriniz ve BOŞ bırakmayınız.	Tamamen Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Benim için karar vermek zordur.	1	2	3	4	5	6
2	Benim için hayır demek zordur.	1	2	3	4	5	6
3	Benim için zarif biçimde yapılan iltifatları kabul etmek zordur						
4	Bazen odaklanmam gereken sorunlar olmadığında, kendimi adeta sıkkın ya da boş hissederim.	1	2	3	4	5	6
5	Kendileri için yapabilecekleri şeylerde, başkaları için genellikle bir şey yapmam.	1	2	3	4	5	6
6	Kendim için güzel bir şey yaptığımda genellikle kendimi suçlu hissederim.	1	2	3	4	5	6
7	Çok fazla kaygılanmam.	1	2	3	4	5	6
8	Hayatımdaki insanlar, yaptıkları şeyleri değiştirdiklerinde, kendi kendime bir şeylerin daha iyi olacağını söylerim.	1	2	3	4	5	6
9	İlişkide bulunduklarımın her zaman yanlarında bulunurum ancak onlar nadiren benim yanımda bulunurlar.	1	2	3	4	5	6
10	Bazen diğer ilişki ve sorumlulukları ihmal edecek kadar sadece bir kişiye odaklanırım.	1	2	3	4	5	6
11	Bana acı veren ilişkiler kuran biri gibiyim.	1	2	3	4	5	6
12	Genellikle, başkalarının (içimdeki) "gerçek beni" görmelerine izin vermem.	1	2	3	4	5	6
13	Biri beni üzdüğünde uzun zaman içimde tutarım, ancak bir süre sonra patlarım.	1	2	3	4	5	6
14	Çatışmalardan kaçınmak için genellikle her yolu denerim.	1	2	3	4	5	6
15	Sık sık, ürkütücü ya da kötü bir şeyler olacağına dair içimde bir his olur.	1	2	3	4	5	6
16	Sıklıkla başkalarının gereksinimlerini kendiminkilerin önüne koyarım.	1	2	3	4	5	6

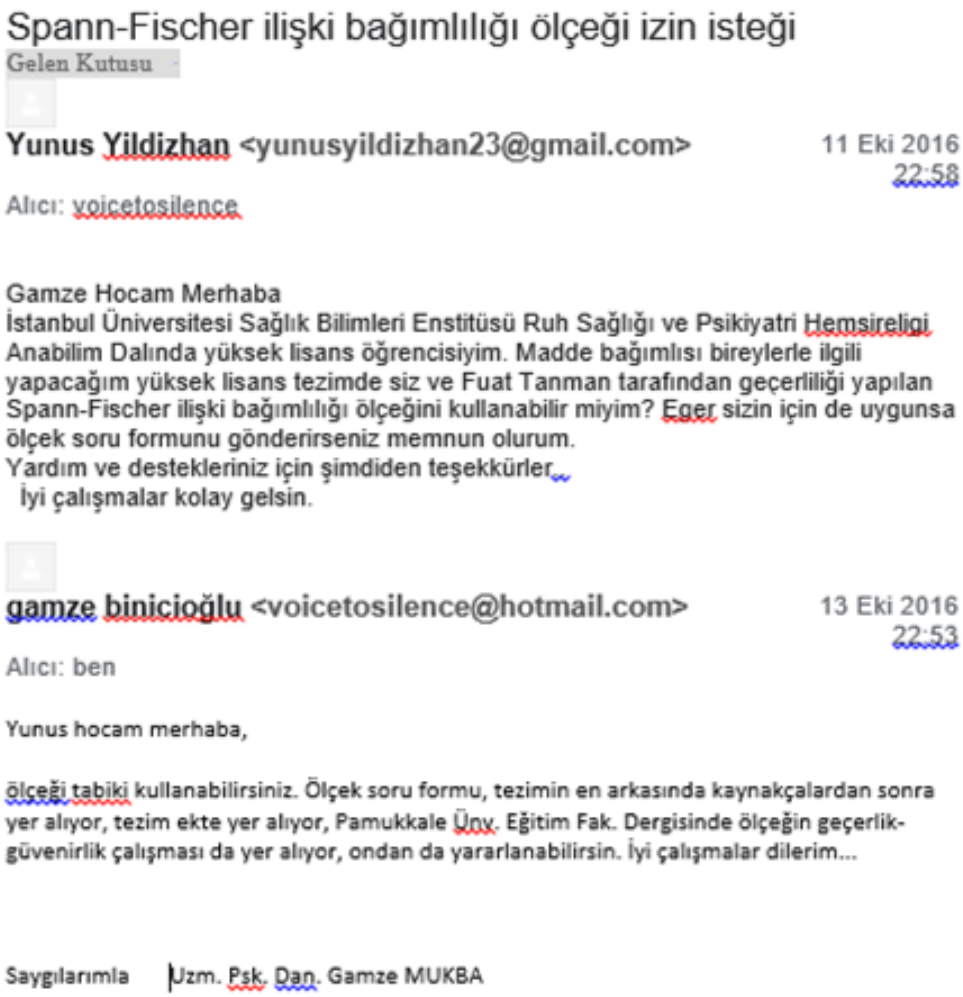
Ek 6: "Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II"

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II (YİYE II)

Lütfen bu ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendiriniz ve sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (x) işareti koyunuz. Lütfen her ifadeye tek yanıt veriniz ve BOŞ bırakmayınız.		Asla Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	Kararsızım	Biraz Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Birlikte olduğum kişinin sevgisini kaybetmekten korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
2	Gerçekte ne hissettiğimi birlikte olduğum kişiye göstermemeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
3	Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin artık benimle olmak istemeyeceği korkusuna kapılırım.	1	2	3	4	5	6	7
4	Özel duygu ve düşüncelerimi birlikte olduğum kişiyle paylaşmak konusunda kendimi rahat hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
5	Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin beni gerçekten sevmediği kaygısına kapılırım.	1	2	3	4	5	6	7
6	Romantik ilişkide olduğum kişilere güvenip inanmak konusunda kendimi rahat bırakmakta zorlanırım.	1	2	3	4	5	6	7
7	Romantik ilişkide olduğum kişilerin beni, benim onları önemsediğim kadar önemsemeyeceklerinden endişe duyarım.	1	2	3	4	5	6	7
8	Romantik ilişkide olduğum kişilere yakın olma konusunda çok rahatımdır.	1	2	3	4	5	6	7
9	Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin bana duyduğu hislerin benim ona duyduğum hisler kadar güçlü olmasını isterim.	1	2	3	4	5	6	7
10	Romantik ilişkide olduğum kişilere açılma konusunda kendimi rahat hissetmem.	1	2	3	4	5	6	7
11	İlişkilerimi kafama çok takarım.	1	2	3	4	5	6	7
12	Romantik ilişkide olduğum kişilere fazla yakın olmamayı tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
13	Benden uzakta olduğunda, birlikte olduğum kişinin başka birine ilgi duyabileceği korkusuna kapılırım.	1	2	3	4	5	6	7
14	Romantik ilişkide olduğum kişi benimle çok yakın olmak istediğinde rahatsızlık duyarım	1	2	3	4	5	6	7
15	Romantik ilişkide olduğum kişilere duygularımı gösterdiğimde, onların benim için aynı şeyleri hissetmeyeceğinden korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
16	Birlikte olduğum kişiyle kolayca yakınlaşabilirim	1	2	3	4	5	6	7
17	Birlikte olduğum kişinin beni terk edeceğinden pek endişe duymam.	1	2	3	4	5	6	7

18	Birlikte olduğum kişiyle yakınlaşmak bana zor gelmez.	1	2	3	4	5	6	7
19	Romantik ilişkide olduğum kişi kendimden şüphe etmeme neden olur.	1	2	3	4	5	6	7
20	Genellikle, birlikte olduğum kişiyle sorunlarımı ve kaygılarımı tartışırım.	1	2	3	4	5	6	7
21	Terk edilmekten pek korkmam.	1	2	3	4	5	6	7
22	Zor zamanlarımda, romantik ilişkide olduğum kişiden yardım istemek bana iyi gelir.	1	2	3	4	5	6	7
23	Birlikte olduğum kişinin, bana benim istediğim kadar yakınlaşmak istemediğini düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7
24	Birlikte olduğum kişiye hemen hemen her şeyi anlatırım.	1	2	3	4	5	6	7
25	Romantik ilişkide olduğum kişiler bazen bana olan duygularını sebepsiz yere değiştirirler.	1	2	3	4	5	6	7
26	Başımdan geçenleri birlikte olduğum kişiyle konuşurum.	1	2	3	4	5	6	7
27	Çok yakın olma arzum bazen insanları korkutup uzaklaştırır.	1	2	3	4	5	6	7
28	Birlikte olduğum kişiler benimle çok yakınlaştığında gergin hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
29	Romantik ilişkide olduğum bir kişi beni yakından tanıdıkça, "gerçek ben"den hoşlanmayacağından korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
30	Romantik ilişkide olduğum kişilere güvenip inanma konusunda rahatımdır.	1	2	3	4	5	6	7
31	Birlikte olduğum kişiden ihtiyaç duyduğum şefkat ve desteği görememek beni öfkelendirir.	1	2	3	4	5	6	7
32	Romantik ilişkide olduğum kişiye güvenip inanmak benim için kolaydır.	1	2	3	4	5	6	7
33	Başka insanlara denk olamamaktan endişe duyarım	1	2	3	4	5	6	7
34	Birlikte olduğum kişiye şefkat göstermek benim için kolaydır.	1	2	3	4	5	6	7
35	Birlikte olduğum kişi beni sadece kızgın olduğumda önemser.	1	2	3	4	5	6	7
36	Birlikte olduğum kişi beni ve ihtiyaçlarını gerçekten anlar.	1	2	3	4	5	6	7

Ek 7: Ölçek Kullanım İzni

Spann-Fischer ilişki bağımlılığı ölçeği izin isteği

Gelen Kutusu

Yunus Yildizhan <yunusyildizhan23@gmail.com> 11 Eki 2016 22:58

Alıcı: voicetosilence

Gamze Hocam Merhaba
İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalında yüksek lisans öğrencisiyim. Madde bağımlısı bireylerle ilgili yapacağım yüksek lisans tezimde siz ve Fuat Tanman tarafından geçerliliği yapılan Spann-Fischer ilişki bağımlılığı ölçeğini kullanabilir miyim? Eğer sizin için de uygunsa ölçek soru formunu gönderirseniz memnun olurum.
Yardım ve desteklerinize için şimdiden teşekkürler,
İyi çalışmalar kolay gelsin.

gamze binicioğlu <voicetosilence@hotmail.com> 13 Eki 2016 22:53

Alıcı: ben

Yunus hocam merhaba,

ölçeği tabiki kullanabilirsiniz. Ölçek soru formu, tezimin en arkasında kaynakçalardan sonra yer alıyor, tezim ekte yer alıyor, Pamukkale Üniv. Eğitim Fak. Dergisinde ölçeğin geçerlik-güvenirlik çalışması da yer alıyor, ondan da yararlanabilirsin. İyi çalışmalar dilerim...

Saygılarımla Uzm. Psk. Dan. Gamze MUKBA

İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI

MADDE BAĞIMLISI BİREYLERDE BAĞLANMA STİLLERİ VE İLİŞKİ BAĞIMLILIĞI

ORIJINALLIK RAPORU

%15	%11	%4	%13
BENZERLIK ENDEKSI	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCI ÖDEVLERI

BIRINCIL KAYNAKLAR

1	Submitted to Istanbul Medipol Ãniversitesi Öğrenci Ödevi	%2
2	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	%2
3	Submitted to Beykent Universitesi Öğrenci Ödevi	%1
4	Submitted to Marmara University Öğrenci Ödevi	%1
5	Submitted to Istanbul University Öğrenci Ödevi	%1
6	Submitted to TechKnowledge Turkey Öğrenci Ödevi	%1
7	www.phdernegi.org İnternet Kaynağı	<%1
8	acikerisim.istanbul.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı	YUNUS	**Soyadı**	YILDIZHAN
Doğ.Yeri	MADEN	**Doğ.Tar.**	06.10.1989
Uyruğu	T.C	**TC Kim No**	35440328278
Email	yunusyildizhan23Qgmail.com	**Tel**	5532046623

Eğitim Düzeyi

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	**Mez. Yılı**
Lisans	İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik YO	2012
Lise	Elazığ Merkez Anadolu Lisesi	2007

İş Deneyimi (Sondan geçmişe doğru sıralayın)

	Görevi	**Kurum**	**Süre (Yıl - Yıl)**
1.	GYBÜ Sorumlu Hemşire	Florya Medicalpark Hastanesi	2018-Halen
2.	Hemşire	BRSHH	2013-2017
3.	Hemşire	Medipol Üniversitesi Hastanesi	2012-2013

Yabancı Dilleri	**Okuduğunu Anlama***	**Konuşma***	**Yazma***	**KPDS/ÜDS Puanı**	**(Diğer) Puanı**
İngilizce	iyi	iyi	iyi		54

*****Çok iyi, iyi, orta, zayıf olarak değerlendirin

	Sayısal	**Eşit Ağırlık**	**Sözel**
ALES Puanı	69.42777	69.50953	68.10862

Bilgisayar Bilgisi

Program	**Kullanma becerisi**
Microsoft Office Programları	iyi

Yayınları/Tebligleri Sertifikaları/Ödülleri

Madde Bağımlılığı Sertifikası 13.02.2015
İşyeri Hemşireliği Sertifikası 12.06.2018
Yoğun Bakım Hemşireliği Sertifikası 14.03.2019

Özel İlgi Alanları (Hobileri): Kitap Okuma, Seyahat, Tiyatro